

11384

3(02)

f-16.

1927

3(075)

4-65

3391

ԲԱՂԱԲԱԿԱՆ ԶՐՈՒՅՑՆԵՐ

ՔԱՂԳՐԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ 13 ԴԱՍ
ԿՈՍՅԵՐԻՏԱԿԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

ՊՐԱԿ I

ԽՍՀ ՄԻՈՒԹՅԱՆ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ. ԿԵՆՏՐ. ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ
Մ Ո Ս Կ Կ Ա, 1927

572

3(02)

4-16.

25 SEP 2006

1 DEC 2009

ԲԱՂԱԲԱԿԱՆ ԶՐՈՒՅՑՆԵՐ

ՔԱՂԳՐԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ 13 ԴԱՍ
ԿՈՄՅԵՐԻՏԱԿԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

Ըստ վ. վերոգրվածի

ԴՐԱԿ I

339F

1326

ԽՍՀ ՄԻՈՒԹՅԱՆ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԻ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԳԶՈՒԹՅՈՒՆ

ՄՈՍԿՎԱ

1927

29 AUG 2013

11384

Напечатано в типогр. Госиздата
„Красный Пролетарий“
Москва, Пименовская
ул., д. № 16, в коли-
чест. 5000 экз.
Главлит
№ 64090.

ԻՆՉՊԵՍ ՊԵՏՔ Ե ԱՅՍ ԳՐՔԻՑ ՈԳՏՎԵԼ.

(Մերողական ցուցմունքներ)

Այս գիրքը կազմված է այնպես, Վոր դյուրին լինի կարդա-
ցածը գործնականապես մշակել: Այս գրքի բոլոր յերեք պրակները
պարունակում են ընդամենը 13 գրույց, յուրաքանչյուր գրույցը—
մոտ քսան եջ: Զրույցներից ամեն մեկը կարող է կարդացվել
և մշակվել մոտ 2—2½ ժամվա ընթացքում: Ուրեմն, ով ուզում է
այս գրքով պարապել, առաջուց կարող է նկատի ունենալ, թե
ինչքան ժամանակ պետք կլինի և թե Վոր ժամերին ավելի հար-
մար կլինի պարապել: Բայց այդ բավական չէ: Յուրաքանչյուր
ընթերցումն, ավելի լավ յուրացնելու համար, բաժանել ենք
մի քանի մասերի և ամեն մի մասից հետո, կրկնողության հա-
մար, տրված են հարցեր: Յեթե գիրքը կարդացողը կարողանա
այդ հարցերին պատասխանել, նշանակում է նա կարդացածը հաս-
կացել և, յուրացրել է և կարող է ընթերցումը շարունակել: Իսկ
յեթե չկարողանա հարցերին պատասխանել, նշանակում է պետք
է կրկին կարդա հարկավոր եջերը և այդ մասին լավ խորհի:

Բացի հարցերից, ամեն մի գրույցից հետո տրված են գործ-
նական խնդիրներ՝ կարդացածը մշակելու համար (3—4, յերեմն
և 5): Այդ չի նշանակում, Վոր պետք է այդ բոլորն ել կատա-
րել: Կարելի յե ընտրել 1—2 ավելի հարմար խնդիրներ և դրանք
մշակել ինչպես հարկն է:

Այս գրքով կարող է պարապել ամեն մեկը առանձին, բայց
ավելի լավ կլինի պարապել փոքրիկ խմբակով, 8—10 մարդով:
Այդ դեպքում ավելի հեշտ կլինի բոլոր գործնական խնդիրները

55-92

լուծել և տրված հարցերին պատասխանել։ Յեվ իսկապես՝ վերցնենք թեկուզ հարցերին տրվելիք պատասխանները մեկը չգիտե՝ թե ինչպես պետք է պատասխանել, իսկ մյուսը՝ գիտե, յերրորդը ելի մի բան կավելացնի, և այլն։ և այսպես, հարցի մասնամասն պատասխանը ստացվում է, հարցը ըննվում է ամեն կողմից և պարզ կացուցվում նրա՛ն, ով այդ չի հասկանում։

Յեվ կամ վերցնենք վորևե գործնական խնդրի կատարումը։ Որինակ, գյուղխորհուրդների աշխատանքին վերաբերյալ զրույցից հետո այսպիսի խնդիր է տրվում՝ «գյուղխորհրդի կամ գավառամասային խորհրդի աշխատանքներին մասնակցող ձեր ներկայացուցիչներին առաջարկեցեք զեկուցում կարգալ խորհրդի գործնեյության մասին և ըննեցեք, արդյոք նրանք ուղի՞ղ են տարել աշխատանքը»։ Կարելի՞ յե այդ խնդիրը կատարել՝ յեթե գրքի վրա մեկ մարդ է աշխատում։ Իհարկե վո՛չ։ Իսկ յերբ գրքը մշակում է մի խմբակ, այդ դեպքում միշտ ել կարելի յե խնդրել խորհրդում աշխատող ընկերներին՝ պետք յեղած զեկուցումն անելու։ Այդպես և ուրիշ դեպքերում։ Այս գրքի՝ կուլեկտիվ յեղանակով կատարած մշակումը շատ ավելի ոգուտ է տալիս, քան առանձին կարգալիս և մշակելիս։ Ընթերցումն ևս շատ ավելի ուրախ, զվարթ կանցնի, յերբ կմասնակցեն մի քանի մարդիկ։ Պետք է կարդալ բարձրաձայն, մեկը հոգնեց—կկարդա մյուսը, նրանից հետո—յերրորդը և այլն։ Կարգացածի շուրջը տեղի յեն ունենում մտքերի փոխանակություններ, վիճաբանություններ, և դրա շնորհիվ նյութը ավելի լավ է մարսվում, առորյա խնդիրների հետ կապվում։

Ամեն տեսակի պարապմունք կարող է ոգտակար լինել այն դեպքում, յեթե այդ տեղի յե ունենում հաջորդաբար, կանոնավոր, վորոշ որերին ու ժամերին, և յեթե բոլոր պարապողները իմանում են, թե իրենք ինչ պետք է անեն այս կամ այն պարապմունքի ժամանակ։ Ահա թե ինչու, յերբ խմբակը հավաքվում է, ամենից առաջ պետք է վորոշել, թե վոր որերին ու ժամերին պետք է պարապել։ Փորձը ցույց է տալիս, վոր ամենից լավն է պարապմունքները նշանակել շաբաթը մեկ անգամ և ճիշտ վորոշել որն ու այդ մասին հայտնել խմբակի անդամներին։ Հենց այդ ժողովում ել պետք է վորոշել պարապմունքի ժամերը։ Վերևում ասացինք, վոր ամեն մի պարապմունքի համար պահանջվում է

2—3 ժամ, բայց խմբական պարապմունքի դեպքում կպահանջվի 2½—3 ժամ։ Կիտի նշանակել մոտավորապես այսպես—«պարապելու յենք յերեկոյան ժ. 5—8-ը» կամ՝ «յերեկոյան ժ. 6—9-ը» և այլն։ Պետք է գալ ճիշտ նշանակված ժամին, դա—մարդուս սովորեցնում է ճշտապահ լինել նաև ուրիշ գործերում, իսկ ճշտապահությունը մեզ շատ անհրաժեշտ է։

Գնալով պարապմունքի, ամեն մեկը իր հետ պետք է վերցնի տետրակ, մատիտ։ Հսկելու համար, թե խմբակի անդամները արդյո՞ք կանոնավոր են այցելել, ինչպես և պարապմունքի ժամերի մասին նրանց հիշեցնելու համար՝ պետք է ընտրել խմբակի մշտական քարտուղար։ Ամենից լավն է՝ այդ աշխատանքի համար առաջ քաշել այնպիսի յեռանդուն ընկերոջ, վոր նախ ինքը ճշտապահ լինի և ուրիշներին ել սովորեցնի։

Բացի հիշյալ գործերից, քարտուղարի վրա պարտականություն է դրվում վարել պարապմունքի մատյանը, ընտրել և ձեռք բերել պիտույքներ (քարտեզ, պլակատ, բառարան), նախապես հոգալ պարապմունքի տեղի մասին։

Վորպեսզի պարապմունքները կանոնավոր անցնեն, վորպեսզի շատ ժամանակ չվատնվի, պետք է ամեն մի պարապմունքի համար ընտրել առանձին նախագահ։ Նախագահը պետք է հետևի, վոր խմբակի անդամները ակտիվ մասնակցություն ունենան, կարգան հերթով, հարցերին պատասխանեն, մասնավոր խոսակցությամբ չզբաղվեն։

Հարկավոր գրքեր ձեռք բերելու, գրադարանների հետ կապ պահպանելու համար պետք է ընտրել խմբակի գրադարանապետ։ Այդ ընկերը պետք է ուշադրությամբ հետևի, վոր ընթերցանության համար խմբակի անդամների վերցրած գրքերը ժամանակին վերադարձվեն։

Ընտրելով քարտուղար, գրադարանապետ, նախագահ, խմբակի ամեն մի անդամը պետք է կատարի նրանց ցուցմունքները, խմբակում սահմանված կարգերին յենթարկվի։ Միայն այս դեպքում խմբակի պարապմունքը տեղի կունենա կանոնավոր և ոգտակար կլինի։

Յենթադրենք թե խմբակը կազմակերպված է և նշանակված որը հավաքվել է պարապմունքի։ Ինչի՞ց սկսել։

Նախագահը տալիս է խմբակի անդամներից վորևե մեկի անունը, և նա սկսում է բարձր կարդալ առաջին զրույցի առա-

ջին հատվածը՝ «Մեր յերկրի հարստությունները»։ Մեկը կարողում է, իսկ ի՞նչ են անում մնացածները։ Յեթե ելի գրքեր կան (իսկ լավ կլինեք, վոր ուրիշներն ել նույն գրքից ունենային, գոնե 2 կամ 3 հոգուն—մեկ գիրք), խմբակի անդամները գրքով հետեւում են կարդացողին, նշանակում են անասականալի բառերը։

Հատվածը կարդացված է։ Նախագահը հարցնում է—ով ինչ հարցեր ունի։ Հարցերին պատասխանում են խմբակի անդամները։ Յեթե վորեւ հարց անպատասխան է թողնվել, դա պետք է նշանակել տետրակում՝ խնդիրն արձանագրելով կամ ուսուցչին հետո հարցնելու համար։ Այնուհետեւ պետք է անցնել հատվածի վերջում տրված հարցերի քննությանը։

Այդ ձևով՝ ամբողջ գրույցը մինչև վերջ մշակվում է։ Տետրակում բացի անհասկանալի բառերից, պետք է նշանակել այն, ինչ հարկավոր է հիշողության մեջ պահել, որինակ՝ քաղաքների անունները, վորոշ թվեր և այլն։ Այն, ինչ գրվում է, ավելի հաստատ է մտքում պահվում։ Ահա թե ինչու ավելի լավ է պարամունքի վերջում տետրակում նշանակել մոտավորապես հետեյալը—այսոր յես տեղեկացա այսինչ-այսինչ բաների մասին, ինձ համար նորություն էլին այսինչ հարցերը։ Այսպիսի կարճ գրանցումները վոչ միայն կողմնակա կարդացածը հիշողության մեջ պահելու, այլև հարկավոր կլինեն հետո՝ յերբ ամբողջ գիրքը կարդացված կլինի։ Այդ գրանցումների ոգնությամբ հեշտ կլինի կըրկնել, հեշտ կլինի վորոշել, թե վոր հարցերի վրա կրկին պետք է կանգ առնել, նորից մշակել։

Յերբ գրույցը վերջացած կլինի և գրանցումը կատարված, պետք է զբաղվել գրույցի վերջում տրված գործնական խնդիրներով և գրանցից ընտրել, ինչպես վերևում ասացինք, ավելի հարմարը։ Խմբակի անդամները իրենք ևս կարող են իրենց համար գործնական աշխատանք գտնել։ Ընտրված խնդիրը պետք է քննել ինչպես հարկավոր է՝ դրա մշակումը բաշխելով խմբակի անդամների միջև։ Այսպես, որինակ, հարկավոր է վերացնել անգրագիտությունը Կոմյերեմիլիության անգրագետ անդամների շրջանում։ Այդ դեպքում մեկին պետք է հանձնարարել պարզելու, թե քանի անդամ են անգրագետ և ովքեր, մյուսին պետք է հանձնարարել ձեռք բերելու նրանց համար այբբենարաններ, յերրորդին—համաձայնության գալ գրագետների հետ, թե սրանցից ով և ինչպես (առանձին թե խմբական յեղանակով) կպարապի անգրագետ-

ների հետ, չորրորդին—հետեւի այդ գործին և այլն։ Հենց այստեղ ել պետք է վորոշել, թե վորքան ժամանակում է առաջադրված խնդիրը կատարվելու։

Լրացուցիչ գրքերի ընթերցումը պետք է տեղի ունենա ինքնուրույն։ Միայն ցանկալի յե, վոր ամեն մեկը իր կարդացածի մասին իր ընկերներին պատմե, նրանց մեջ ևս հետաքրքրություն գարթեցնի դեպի ընթերցանությունը։

Բոլոր գրույցների մշակումը կատարվում է այս ձևով։

Քաղաքական գրագիտությունը հարկավոր է նրա համար, վորպեսզի մարդ կարողանա քաղաքական դեպքերը հասկանալ և դրանցում գիտակից մասնակցություն ունենալ։ Ուստի և պետք է կարողանալ գիտեցածը կապել ընթացիկ դեպքերի հետ, շրջապատող կյանքի հետ։ Դրա համար ել՝ շատ լավ կլինի, վոր պարամունքի ժամանակ, ըստ հնարավորության, ոգտագործվեն նաև լրագրական նյութեր։ Այսպես, որինակ, գյուղական տնտեսության վերաբերյալ գրույցը մշակելիս, նրա այն մասը, ուր ասվում է՝ թե քանի դեսետին հող է ցանված 1925—1926 թ.,—լավ կլինեք այդ տեղեկությունները լրացնել նոր տվյալներով (վորոնք լույս են տեսնում լրագրներում), իմանալ, թե 1926 թվի աշնանը քանի՞ դեսետին հող է հերկված, իսկ ավելի լավ կլինեք լրագրներից տեղեկանալ, թե ինչ չափով է աճում ցանքսի տարածությունը գավառում, գավառամասում։ Յեվ կամ տեղի յե ունենում, որինակ, մեր արդյունաբերության զարգացման վերաբերյալ գրույցը։ Լրագրներում այժմ շատ են գրում այդ մասին։ Պետք է ընտրել վերջին թարմ հոգվածը և պարամունքից հետո կարդալ։ Այդ դեպքում գրքից ձեռք բերած տեղեկությունները կկապվեն նրա՝ հետ, ինչ կատարվում է ներկայումս. այդպիսով՝ լրագիրն ևս ավելի հասկանալի կդառնա։

Լրագրական նյութը պետք է ընտրի խմբակի ամեն մի անդամ, բայց քարտուղարը պարտավոր է հսկել, վոր այդ կատարվի։

Թե Խորհրդային Միության մաշտաբով, թե Խորհրդային Հայաստանի և թե սրա ամեն մի գավառի ու գավառամասի մաշտաբով ամեն տեսակի թարմ տվյալներ միշտ ել կարելի յե գտնել «Խորհրդային Հայաստան», «Մաճկալ», «Ավանգարդ» լրագրներում, «Գյուղատնտեսական Կյանք» և այլ թերթերում։

Խմբակում լրագրներ կարդալը լավ է. բայց այդ բավական չէ, պետք է նաև աշխատակցել լրագրներին, լրագրների մեջ գրել խմբակի պարապմունքների մասին, գրել՝ թե վոր հարցերի մասին կուզեյին հոգւածներ տեսնել լրագրներում:

Քարտուղարի պարտականութիւնների մասին խոսելիս, մենք ասացինք, վոր քարտուղարը պետք է վարե պարապմունքների հիշատակարանը:

Պարապմունքների հիշատակարանը—դա համառոտ գրանցումն է այն մասին, թե ի՞նչպէս է անցել այս կամ այն պարապմունքը, ինչո՞վ են զբաղվել այս կամ այն պարապմունքի ժամանակ. այդպիսի հիշատակարանը լավ հայելի կլինի հենց իրեն՝ խմբակի համար և բջիջին կոգնի՝ գալառամասային կամ գալառային կազմակերպութեանը հաշիվ տալու գործում:

Ի՞նչ պետք է գրել հիշատակարանում:

Ամենից առաջ—որը, ամսաթիվը և տարեթիվը (որինակ՝ յերկուշաբթի, 25 նոյեմբերի 1926 թ.), բանի՞ մարդ են ներկայեղել (որինակ՝ 10) և ովքե՞ր, ո՞վ է նախագահել (այս ինչ ընկերը), վոր զրույցն են կարդացել (որինակ՝ չորրորդ զրույցը— ԽՍՀՄ արդյունաբերութեան մասին), խմբակը վորքա՞ն ժամանակ է պարապել (սկսել են յերեկոյան Ժ. 6-ից, վերջացրել Ժ. 9-ին), ի՞նչպիսի հարցեր են առանձնապէս հետաքրքրել խմբակին (դրանք գրի առնել): Ահա և ամենը: Փոքր գործ է, իսկ դրա ոգուտը մեծ կլինի: Այդ պետք է անել և նրա՝ համար, վոր յերբ նման շատ գրանցումներ կատարված կլինեն, կարելի կլինի վորոշել, թե ինչ չափով հաջող է կազմված այս գիրքը,—ի՞նչ չափով է հասկանալի, արդյո՞ք դա հնարավոր է մշակել նշանակված ժամկետի ընթացքում (13 շաբթ.), արդյո՞ք պարապմունքի ժամանակ ոգնում են գրքի մեջ տրված հարցերը և այլն: Պարապմունքները վերջացնելուց հետո հիշատակարանը անպայման պետք է ուղարկել գալառային կազմակերպութեանը:

Այնտեղ, ուր այս կամ այն պատճառով հնարավոր չի լինի կազմակերպել թեկուզ մի փոքրիկ խմբակ, առանձին կոմյերիտականները ստիպված են այս գիրքը մշակել մենակ: Ուստի և անհրաժեշտ է մի բանի խորհուրդներ ել այդ պիսիսին երին տալ:

Ամենից առաջ՝ մենակ պարապողն ևս, ինչպէս և խմբակը, պետք է ճիշտ վորոշի, թե շաբաթվա մեջ բանի ժամ կարող է հատկացնել պարապմունքի, և պետք է ճշտապահութեամբ այդ կատարի: Ամեն անգամ մեկ զրույցից ավելին մշակել հարկավոր չէ, սակայն դա պետք է մշակել ինչպէս հարկն է, լավ մարտել, տետրակի մեջ գրելով այն ամենը, ինչ պետք է հիշողութեան մեջ պահել: Մենակ պարապողը ավելի շատ բան պետք է գրի առնի, քան խմբակային պարապմունքին մասնակցողը, վորովհետեւ նա հնարավորութեամբ չունի այդ մասին ուրիշի հետ մտքերի փոխանակութեամբ ունենալու ու այդպիսով իրեն ստուգելու: Մենակ պարապողն ևս, ինչպէս և խմբակային պարապմունքին մասնակցողը, կարդալուց հետո պետք է գրի առնի, թե ինքն ի՞նչ բանի մասին տեղեկացավ, ինչո՞վ հետաքրքրվեց և այլն: Այն դեպքերում յերբ վորեւ հարց անհասկանալի յե մնում, պատասխանը պետք է խնդրել խրճիթավարից, ուսուցչից, գրադարանապետից, ավելի զարգացած ընկերներից: Յերբեք չպետք է ճնշվել՝ այս կամ այն անհասկանալի հարցի մասին բացատրութեամբ խնդրելու. չի հարցնում միայն նա, ով վոչ մի բանի մասին չի մտածում:

Այս զրույցները կազմված են ԼԿՅԵՄ Կենտրոնական Կոմիտեի ազիտ-բաժնի խմբագրած նյութերի (ձեռագիր) հիման վրա: Զրույցները կազմված են ԽՍՀ Միութեան մաշտաբով, սակայն տեղ-տեղ պատշաճ հապավումներ և լրացումներ անելով՝ հարմարեցրած ենք Խ. Հայաստանի պայմաններին:

ՄԵՐ ՅԵՐԿԻՐԸ.

ՄԵՐ ՅԵՐԿՐԻ ՀԱՐՍՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ.

Մեր յերկիրը՝ Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետությունների Միությունը՝ բռնում է 20 միլիոն քառակուսի վերստ տարածություն, վոր յերկրագնդի ցամաքի $\frac{1}{6}$ մասն է կազմում: ԽՍՀՄ Յեվրոպայից յերկու անգամ մեծ է: Յեթե վերցնենք աշխարհի ամենամեծ յերկրները (բացի Մեծ Բրիտանիայից), իր տարածությամբ ամենամեծ յերկիրը մերը կլինի:

ԽՍՀՄ-ում ապրում են հարյուրից ավելի ժողովուրդներ: Մեր յերկիրը մեծ մասով հարթավայր է, վոր շատ բերրի է հարմար է յերկրագործության համար: Ահա թե ինչու ժողովրդի մեծ մասը պարապում է յերկրագործությամբ: Գյուղատնտեսությունը ամենատարածված պարապմունքն է մեր յերկրում: Ժողովրդի 70% պարապում է հողագործությամբ: Մեր գյուղացին յերկիրը մշակում է մեծ մասամբ հասարակ գործիքներով՝ գութանով, արորով: Հողի մշակումը մեզ մոտ ամեն մի ընտանիք (ծուխ) կատարում է առանձին: Այդպիսի ծխերի թիվը ԽՍՀՄ մեջ 22 միլիոնի յե հասնում:

Մեր հողի մեծ մասի վրա գյուղացիները պարապում են հողագործութեամբ: Հսկայական տարածութիւններ են բռնում անտառները. ժողովուրդը պարապում է նաև խաշնարածութեամբ: Բայց այդ դեռ բոլորը չեն: Իսկական և թանկարժեք հարստութիւնները պահված են յերկրի խորքերում: Այդտեղ գտնված ածուխի հանքերը, յերկաթը, պղինձը, վոսկին և այլ մետաղներն ու հարստութիւնները դեռ լավ ուսումնասիրված չեն: Իսկ իո՞րքան հարստութիւն կա յերկրի խորքերում: ԽՍՀՄ-ի մեջ արդունաբերվող նավթի քանակը, բացի Ամերիկայից, վոչ մի յերկիր չունի:

Մեր յերկրի բնական հարստութիւնները մեզ հնարավորութիւն են տալիս նորանոր գործարաններ կառուցել: Իսկ այնտեղ, վորտեղ շատ գործարաններ կան, կյանքն ավելի հեշտանում է և լավանում: Յերկրագործութեան համար շինվում են նոր մեքենաներ, վորոնցով գյուղացին իր արտերն է ցանում ու հնձում՝ ստանալով ավելի առատ հունձ: Գործարաններում նոր և շատ ապրանքներ են պատրաստվում, վորոնք շուկայում ծախվում են: Ելեքտրական եներգիան լուսավորում է տները, փողոցները, շարժում է գործարանների մեքենաները:

Այժմ անցնենք մեր տնտեսութեան գլխավոր մասերին:

ՀԱՐՑԵՐԻ ԿՐԿՆՈՂՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ. Ի՞նչ մեծութեան է Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետութիւնների Միութիւնը:

Ի՞նչ ժողովուրդներ են բնակվում մեր յերկրում (վորոնց դուք գիտեք):

Գլխավորապես ինչո՞վ են զբաղվում Խ.Ս.Հ.Մ. ժողովուրդները:

Յերկրագործութիւնը առաջին հերթին կախում ունի բնութեան պայմաններից: Համեմատեցեք, որինակի համար, հյուսիսային նահանգները (Արխանգելսկու, Վոլոգդսկու) հարավայինների հետ (Ղրիմի, Կուբանի): Վոլոգդսկու նահանգն իր մեծութեամբ հավասար է հարավային չորահինգ նահանգին: Այնտեղ 100 դեքետին հողի միայն 2-ն է ցանքսի համար, իսկ Կուբանում՝ 100-ից 55-ը:

Այդ է պատճառը, վոր Վոլոգդսկու նահանգում տարեկան հավաքում են 33 միլիոն փութ հացահատիկ, իսկ հարավում՝ նույն տարածութիւնից հավաքում են 620 միլիոն փութ հացահատիկ:

Վոլոգդսկու նահանգում բնում են գլխավորապես հաճար և վարսակ, իսկ հարավում՝ գարի և ցորեն:

Նայեցեք քարտեզին: Մեր հիշած Վոլոգդսկու նահանգից հյուսիս գտնվում է Արխանգելսկի նահանգը: Մի քիչ դեպի արևելք՝ գտնվում է Կոմի (Չըրյան) ավտոնոմ շրջանը կամ Յակուտիա հանրապետութիւնը: Այդ մասերում են գտնվում մեր անտառային հարստութիւնները: Այնտեղ հողագործութեամբ զբաղվել չի կարելի: Մանավանդ չի բնում ցորեն, գարի: Այնտեղի ժողովուրդը զբաղվում է գլխավորապես ձկնորսութեամբ, վորսորդութեամբ, անասնապահութեամբ և անտառաբուծութեամբ:

Ամենահյուսիսային մասերի բնակիչներն զբաղվում են ձկնորսութեամբ և վորսորդութեամբ:

Նայեցեք նորից քարտեզին: Աչքներդ դարձրեք դեպի Կասպից ծովը: Նայեցեք դեպի Արևելք: Այնտեղ են գտնվում մեր հետևյալ հանրապետութիւնները՝ Ղազախստան, Ուզբեկստան և Թուրքմենստան: Այս յերկրներում կլիման տաք է: Հարյուրավոր վերստերով են ձգվում ավազոտ դաշ-

տերն ու անապատները: Տեղական ժողովուրդը պարապում է գլխավորապես անասնապահությամբ, պարտիզականությամբ, նաև մշակում է բամբակ, վորից գործարաններում կտորեղեններ են պատրաստում: Արհեստականորեն վռոգվող հողամասերում զբաղվում են այգեգործությամբ, ինչպես և թուփունի մշակությամբ: ԽՍՀՄ մեջ գործածվող բամբակը ստացվում է այստեղից և մասամբ ել Անդերկովկասից:

ԽՍՀՄ յերկրագործության գլխավոր մասը կազմում է հացահատիկների տնտեսությունը՝ ցորենի, գարու, հաճարի, վարսակի մշակությունը: Բավական զարգացած է մեղմոտ նաև անասնապահությունը՝ ծխան և կաթնատու անասունների, խոզի և այլ կենդանիների բուծումը: Մեղմոտ շատ թույլ է դրված արդյունաբերական-տեխնիկական բույսերի մշակության գործը, այն է՝ կտավատի, թուփունի, արևածաղկի, բամբակի, շաքարի ձախդեղի մշակումը: Որինակի համար՝ մեր մշակած բամբակի քանակն այնքան քիչ է, վոր չի կարող բավարարել մեր գործարանների կարիքը: Մենք ստիպված ենք արտասահմանից բերել թանկ գնով բամբակ:

Յերկրագործության զարգացումը, բացի բնության պայմաններից ու կլիմայից, կախված է նաև յերկրի ճանապարհների դրությունից, գործարանների քանակից:

Կան շրջաններ, վորտեղ գյուղից քաղաք գալու համար վոչ ճանապարհ կա, վոչ նույնիսկ խճուղի: Իսկ գյուղերից քաղաք գնալու համար յերբեմն հարկավոր են ուրեր, շաբաթներ: Գյուղացիք այդ տեղերում վոչ գնել, վոչ ծախել կարող են: Այդ շրջանների գյուղացիությունը փողի յերես չի տեսնում, քաղաքից ապրանք չի ստանում, այլ ամեն ինչ ինքն է պատրաստում իր համար: Այդպիսի շրջանների գյուղացիներն ասում են. «Իմ ի՞նչ

գործն է՝ թե շատ կամ քիչ գործարաններ կան: Միևնույն է՝ յես նրանցից վոչ մի կախում չունեմ»:

ԽՍՀՄ 22 միլիոն գյուղացիական տնտեսություններից դեռ շատ շատերը պատկանում են այդ տեսակ թույլ տնտեսություններին: Չե՞ վոր կան զրըյաններ, յակուտներ, սամոյեդներ, վորոնցից շատերը մինչև այսօր լուցկու փոխարեն կայծաքար են գործածում, նավթի տեղ՝ մարխույոլ, ասեղի փոխարեն՝ ձկան վոսկոր, իսկ գազաններին բռնում են թակարդներով, վորովհետև նրանք չեն կարող գործածել հրացան, ծանոթ չեն վառոդի հետ:

Մի՞թե Հայաստանի գյուղացին, վոր մինչև հիմա ապրում է նույն պայմաններում, ինչ պայմաններում աշխատում եր նրա պապը, շա՞տ է առաջ գնացել մյուս ժողովուրդների գյուղացիներից, վորոնք իրենք են ամեն ինչ պատրաստում՝ սկսած հացից մինչև հագուստեղենը: Կարո՞ղ է արդյոք այդ տեսակ տնտեսությունը զարգանալ: Իհարկե վո՛չ: Քաղաքի հետ քիչ կապ ունեցող, գործարաններից, յերկաթուղուց, գիտությունից և մեքենանեվրց կտրված գյուղացիությունն, իհարկե, թե հետ կմնա և թե չի զարգանա, շահագրգռված չի լինի յերկրի գործարանային դրության բարելավումով:

Բայց ԽՍՀՄ մեջ կան գյուղական տնտեսություններ, վորոնք աշխատում են իրենց արտերը մեծացնել, բազմացնել ընտանի անասունների թիվը: Նրանք այդ անում են նրա համար, վորպեսզի շատ հացահատիկ ստանան, վորից իրենց գործածության համար թողնեն միայն այնքան, վորքան հարկավոր է ընտանիքի կարիքները հոգալու, իսկ մնացածը ծախեն, դրա փոխարեն ստանալով ապրանքներ: Ի՞նչ ապրանքներ են պետք գյուղացուն. — հագուստեղեն, կոշիկ, մեքենաներ, հողի պարարտացման նյութ և շատ ուրիշ ապրանքներ: Այն ընտանիքները, վոր այդպես են աշխատում և գործում, ավելի լավ վիճակի մեջ են, քան առա-

տերն ու անապատները: Տեղական ժողովուրդը պարագում է գլխավորապես անասնապահությամբ, պարտիզպանությամբ, նաև մշակում է բամբակ, վորից գործարաններում կտորեղեններ են պատրաստում: Արհեստականորեն փոռզվող հողամասերում զբաղվում են այգեգործությամբ, ինչպես և թուփունի մշակությամբ: ԽՍՀՄ մեջ գործածվող բամբակը ստացվում է այստեղից և մասամբ ել Անգլիկովկասից:

ԽՍՀՄ յերկրագործության գլխավոր մասը կազմում է հացահատիկների տնտեսությունը՝ ցորենի, գարու, հաճարի, վարսակի մշակությունը: Բավական զարգացած է մեղ մոտ նաև անասնապահությունը՝ լծկան և կաթնատու անասունների, խոզի և այլ կենդանիների բուծումը: Մեղ մոտ շատ թույլ է զբված արդյունաբերական-տեխնիկական բույսերի մշակության գործը, այն է՝ կտավատի, թուփունի, արևածաղկի, բամբակի, շաքարի ճակնդեղի մշակումը: Որինակի համար՝ մեր մշակած բամբակի քանակն այնքան քիչ է, վոր չի կարող բավարարել մեր գործարանների կարիքը: Մենք ստիպված ենք արտասահմանից բերել թանկ գնով բամբակ:

Յերկրագործության զարգացումը, բացի բնության պայմաններից ու կլիմայից, կախված է նաև յերկրի ճանապարհների դրությունից, գործարանների քանակից:

Կան շրջաններ, վորտեղ գյուղից քաղաք գալու համար վոչ ճանապարհ կա, վոչ նույնիսկ խճուղի: Իսկ գյուղերից քաղաք գնալու համար յերբեմն հարկավոր են որեր, շաբաթներ: Գյուղացիք այդ տեղերում վոչ գնել, վոչ ծախել կարող են: Այդ շրջանների գյուղացիությունը փողի յերես չի տեսնում, քաղաքից ապրանք չի ստանում, այլ ամեն ինչ ինքն է պատրաստում իր համար: Այդպիսի շրջանների գյուղացիներն ասում են. «Իմ ի՞նչ

գործն է՝ թե շատ կամ քիչ գործարաններ կան: Միևնույն է՝ յես նրանցից վոչ մի կախում չունեմ»:

ԽՍՀՄ 22 միլիոն գյուղացիական տնտեսություններից դեռ շատ շատերը պատկանում են այդ տեսակ թույլ տնտեսություններին: Չե՞ վոր կան զրրյաններ, յակուտներ, սամոյեդներ, վորոնցից շատերը մինչև այսօր լուցկու փոխարեն կայծաքար են գործածում, նավթի տեղ՝ մարխույուղ, ասեղի փոխարեն՝ ձկան վոսկոր, իսկ գազաններին բռնում են թակարդներով, վորովհետև նրանք չեն կարող գործածել հրացան, ծանոթ չեն վառուղի հետ:

Մի՞թե Հայաստանի գյուղացին, վոր մինչև հիմա ապրում է նույն պայմաններում, ինչ պայմաններում աշխատում եր նրա պապը, շա՞տ է առաջ գնացել մյուս ժողովուրդների գյուղացիներից, վորոնք իրենք են ամեն ինչ պատրաստում՝ սկսած հացից մինչև հագուստեղենը: Կարո՞ղ է արդյոք այդ տեսակ տնտեսությունը զարգանալ: Իհարկե վո՛չ: Քաղաքի հետ քիչ կապ ունեցող, գործարաններից, յերկաթուղուց, գիտությունից և մեքենանեվրց կտրված գյուղացիությունն, իհարկե, թե հետ կմնա և թե չի զարգանա, շահագրգռված չի լինի յերկրի գործարանային դրության բարելավումով:

Բայց ԽՍՀՄ մեջ կան գյուղական տնտեսություններ, վորոնք աշխատում են իրենց արտերը մեծացնել, բազմացնել ընտանի անասունների թիվը: Նրանք այդ անում են նրա համար, վորպեսզի շատ հացահատիկ ստանան, վորից իրենց գործածության համար թողնեն միայն այնքան, վորքան հարկավոր է ընտանիքի կարիքները հոգալու, իսկ մնացածը ծախեն, դրա փոխարեն ստանալով ապրանքներ: Ի՞նչ ապրանքներ են պետք գյուղացուն. — հագուստեղեն, կոշիկ, մեքենաներ, հողի պարարտացման նյութ և շատ ուրիշ ապրանքներ: Այն ընտանիքները, վոր այդպես են աշխատում և գործում, ավելի լավ վիճակի մեջ են, քան առա-

ջինները: Տարեց-տարի այդպիսի գյուղացիների դորոթյունը լավանում է, միջոցները շատանում են: Պետք է ասել, վոր մոտիկ գտնված քաղաքները, յերկաթուղին, գործարանները շատ նպաստում են գյուղացու գործին: Ջարգանում, ուժեղանում են գյուղացիների տնտեսությունները: Սրանք կապված են լինում գործարանների հետ: Սրանք կողմնակից են լինում գործարանների շատացման և զարգացման:

Մենք տեսանք, վոր ԽՍՀՄ գյուղական տնտեսությունը բազմատեսակ է և զարգացման տեսակետից կանգնած է տարբեր մակարդակների վրա: Մեզ մոտ կան գյուղական տնտեսություններ, վորոնք իրենց մթերքները ծախում են, ունեն գործիքներ ու մեքենաներ (կենտրոնական նահանգներում, Ուկրաինա, Բելոռուսիա, Հյուսիսային Կովկաս): Կան նաև տնտեսություններ, մանավանդ ծայրագավառների ազգությունների մոտ, վորոնք համարյա վոչինչ չեն ծախում, հազիվ հազ իրենց են կերակրում, կտրված լինելով յերկրի կյանքից:

ԽՍՀ Միության ամբողջ գյուղատնտեսությունը բարելավելու, հետամնաց գյուղացիությանը խեղճության և աղքատության ճանկերից ազատելու համար հարկավոր են ճանապարհներ, հարկավոր են մեքենաներ, կնշանակի՝ հարկավոր են գործարաններ:

Այժմ տեսնենք, թե ինչ գործարաններ ունինք մեր յերկրում:

ՀԱՐՑԵՐ՝ ԿՐԿՆՈՂՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ. Գլխավորապես ի՞նչ է բանում մեր դաշտերում:

Վ՛որ 'բույսերն են արդյունաբերական-տեխնիկական կոչվում:

Ի՞նչ նշանակութուն ունեն գործարանները գյուղատնտեսության համար:

Խ. Ս. Հ. Մ. ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐԸ.

Մի անգամ ևս նայեցեք քարտեզին: Այնտեղ զանազան կետերով նշանակված է, թե վորտեղ մենք ունենք գործարաններ և ինչ են նրանք պատրաստում: Սովորաբար գործարանների մասին ասում են՝ թե նրանք արտադրում են ապրանքներ: Հաճախ գործարանների աշխատանքն անվանում են մեկ խոսքով՝ արդյունաբերություն: Քարտեզի վարի մասում, աջ անկյունում կան մի շարք նշաններ, վոր «պայմանական նշաններ» են կոչվում: Այդ նշանների միջոցով շատ հեշտ կարելի է քարտեզի վրա գտնել այն ամենը, ինչ կամենում եք: (Ձեռք բերեք այդպիսի քարտեզ):

Արդյունաբերությունը բաղկացած է զանազան մասերից, վորոնք իրարից կախումն և կապ ունեն: Արդյունաբերության գլխավոր մասերը հետևյալներն են.

1) Քարածուխի մշակումը, 2) նավթի մշակումը, 3) յերկաթի արդյունաբերումը, 4) յերկաթի, չուգունի և պողպատի մշակումը, վորոնցից պատրաստում են զանազան մեքենաներ և գործարանների համար անհրաժեշտ մասեր, պատրաստում են յերկաթուղու գծեր, շոգեկառքեր, տրակտորներ և յերկրագործական ուրիշ մեքենաներ ու գործիքներ:

Յեթե դուք մի քիչ մտածեք, կարող եք գտնել, վոր արդյունաբերությունը բաժանվում է յերկու ճյուղի. առաջին ճյուղին է պատկանում արդյունաբերության այն մասը, վոր գետնի խորքերից է ստացվում, ինչպես՝ որինակի համար՝ յերկաթը, քարածուխը, նավթը: Այդ կոչվում է արդյունահանող արդյունաբերություն: Մյուս ճյուղին պատկանում է արդյունաբերության այն մասը, վոր յերկրի հարստությունները մշակում է: Այդ կոչվում է արդյունազորող արդյունաբերություն:

Բացի քարածուխից, յերկաթից, արդյունաբերությունը մշակում է նաև պղինձ, վոսկի, արձիճ, արծաթ և այլ մետաղներ:

Մշակող արդյունաբերությանը պատկանում են արդյունաբերության այն բաժինները, վորոնք հում նյութից շինում են պատրաստի ապրանքներ: Արդյունաբերությունը մշակում է թե՛ գետնի խորքերից հանած մետաղները և այլն, և թե՛ գյուղատնտեսական մթերքները (բամբակ, շաքարի ճակնդեղ, բուրդ, յուղերի սերմեր և այլն): Մշակող արդյունաբերությունը, բացի մեքենաներից, պատրաստում է նաև այնպիսի ապրանքներ, վոր ժողովրդի ամենօրյա պետքերն են բավարարում: Պատրաստում են՝ մեխ, ասեղ, մանուֆակտուրա, շաքար, սապոն, ապակի, կաշվեղեն և այլն:

Գյուղատնտեսության մեջ շատ քիչ է գործածվում քարածուխ և նավթ: Ով քաղաքում չի յեղել, չի կարող իրեն պատկերացնել, թե ինչ հսկայական նշանակություն ունեն յուրաքանչյուր յերկրի համար քարածուխն ու նավթը:

Գործարանների համար վառելիքը գործ էածում այնպես, ինչպես հացը մարդու համար: ԽՍՀՄ գործարանները, ելեքտրակայանների մեծ մասը, շոգեկառքերը, նավերը գործ են ածում կամ քարածուխ կամ նավթ: Ամեն տարի մեր ածխահանքերից ստանում ենք $1\frac{1}{2}$ միլլիոն փութ ածուխ: Ածուխի մեծ մասը ստանում ենք Դոնի ափագանից, վոր Արտեմովսկ քաղաքի շրջանումն է գտնվում:

Քարածխի հանքեր ուրիշ տեղեր ևս կան, բայց այդ տեղերի քարածուխը դեռ այն չափերով չի գործածվում, ինչպես Դոնբասինը: Ուրիշ շրջաններից, վորոնք քարածուխ են տալիս մեր արդյունաբերությանը, հայտնի յեն Ուրալի շրջանը, Մոսկվայի շրջանը, Կուզնեցկ և Սիբիր: Ածուխ կա նաև մեզ մոտ՝ Անդրկովկասում, բայց բավական չափով դեռ չի մշակված: Գետնի տակ գտնվող ածխի քանակն այնքան մեծ է, վոր մեր ստացած ածուխը

մի չնչին մասն է կազմում այդ հարստության: Մեծ քանակությամբ դեռևս չողտագործված ածուխ կա Ղազախստանում և Սիբիրում:

Նավթի գլխավոր շրջանը Ադրբեջանն է համարվում, գլխավորապես Բազուն և նրա շրջակայքը: Յերկրորդ տեղը բռնում են Գրոգնին, վոր մի քիչ հյուսիս է գտնվում Բազկից: Ամեն տարի մենք մեր նավթահորերից ստանում ենք մոտ $\frac{1}{2}$ միլլիարդ փութ նավթ: Գետնի տակ գտնված նավթի քանակն էլ անչափ է: Մեծ պահեստներ կան Ղազախստանի դաշտերում:

Յերկաթը ստացվում է գլխավորապես Ուրալում և Ուկրայինայում: Յերկաթից պատրաստում են պողպատ: Ինչպես վառելիքի (ածուխ, նավթ), նույնպես յերկաթի քանակը, վոր ամեն տարի ստանում ենք մեր յերկրում, շատ և շատ չնչին մասն են կազմում այն հարստության, վոր գտնվում է յերկրի խորքերում: Հանքանյութերի պահեստներ կան հետևյալ շրջաններում՝ Անդրկովկասում, Սիբիրում, Հեռավոր Արևելքում, Պուրսկի նահանգում:

ՀԱՐՅԵՐԻ ԿՐԿՆՈՂՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ. Ի՞նչ է նշանակում

արդյունաբերություն խոսքը:

Վո՞ր արդյունաբերությունն է կոչվում արդյունահանող:

Վո՞ր արդյունաբերությունն է կոչվում արդյունագործող:

Ինչի՞ համար է պետք քարածուխը:

Ինչի՞ համար է նավթը:

Վո՞րտեղ են գտնվում մեր յերկաթի գլխավոր հանքերը:

Վո՞րտեղ են գտնվում քարածխի գլխավոր հանքերը:

ՄԵՐ ԱՐԴԵՐՈՒՆԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ՊԻՏԻ ԿԱՊԱՅԾ ԼԻՆԻ ՅԵՐԿԻՐԻ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ՀԵՏ.

Ամեն մի լավ կազմակերպված տնտեսություն պահանջում է, վորպեսզի նրա մասերն իրար հետ կապված լինեն և մի մասը մյուսին հարմարեցրած: Այդպիսի դրու-

թյան մեջ պիտի գտնվեն նաև ամբողջ յերկրի տնտեսության մասերը:

Պարզ ե, վոր սև նավթը մաքրելու, մաքուր նավթ ստանալու գործողությունը պիտի կատարվի այնտեղ, վորտեղ ստացվում ե նավթը, այսինքն՝ նավթահորերի շրջանում: Զուգուհ, պողպատ պատրաստող գործարանները պիտի գտնվեն այնտեղ, վորտեղ գլխավորապես գտնվում են յերկաթի և քարածխի հանքերը: Յեվ ընդհանրապես մշակող արդյունաբերությունը պիտի գտնվի այն շրջաններում, ուր կան այդ ճյուղի արդյունաբերությանն անհրաժեշտ նյութերն ու վառելիքը: Մոտավորապես հենց այդպես ել ե: Հարավային շրջաններում, վորտեղ գտնվում են ածխահանքերը, գործում են պողպատի, յերկաթի, չուգունի գործարանները: Ուրալում են գտնվում մեր մետաղագործարանները: Մեր մեծ ելեքտրակայանները շինվում են այնտեղ, վորտեղ մեծ քանակությամբ տորֆ կա: Բայց առաջ՝ հին կառավարության ժամանակ՝ գործարանները շինվում եյին առանց նախորոք մշակած ծրագրի: Խոշոր մեքենա շինող գործարանները գտնվում են հյուսիս-արևմտյան կամ կենտրոնական արդյունաբերական շրջաններում (Լենինգրադ, Մոսկվա, Բըյանսկ, Նիժնիյ): Մանուֆակտուրա պատրաստող գործարանները հին կառավարության ժամանակ շինվել են նույնպես կենտրոնական արդյունաբերական շրջանում (Մոսկվայում, Տվերում, Իվանովո-Վոզնեսենսկում): Իսկ մենք գիտենք, վոր բամբակը Մոսկվայում, Տվերում չի բանում, այլ՝ միջին Ասիայում և Անդրկովկասում:

Այժմ, Խորհրդային իշխանության ուրով, մեր նոր շինվող և շինվելիք գործարանները այլ կերպ կդասավորվեն: Մեզ հաջակվոր ե, վորպեսզի մեր գործարանները գտնվեն հում նյութի*) և վառելիքի մոտ: Բամբակը բանում

*) Հում նյութ և կոչվում այն ամենը, ինչ գործարանների

ե միջին Ասիայում (Ուզբեկստան, Թուրքմենստան), Անդրկովկասում (Հայաստան, Ադրբեյջան), իսկ այնտեղ չկան գործարաններ, վոր կարողանան բամբակ մաքրել, բամբակից կտորեղեն գործել: Մենք ել սկսում ենք հենց այդ շրջաններում և հանրապետություններում շինել նոր գործարաններ: Յերկրագործական մեքենա շինող գործարանները մենք պիտի կառուցենք այն շրջաններում, վորտեղ գյուղացիությունը կազմում ե ազգաբնակչության գլխավոր մասը (Միբիրում, Ուրալում, Հարավ-Արևելքում):

Առանձին նշանակություն ունի մեզ համար խոշոր մեքենա պատրաստող գործարաններ կառուցելու գործը: Մեր յերկրի խոշոր մեքենա պատրաստող գործարանների մեջ առանձին տեղ են բռնում հետևյալ հսկա-գործարանները. Լենինգրադում՝ Պուտիլովի, Ոբուխովի, Մոսկվայի մոտ՝ Կոլոմնայի, Նիժնու մոտ՝ Սորմովի, Բըյանսկու գործարանները:

Պուտիլովի գործարանը 1926 թվին տոնեց իր գոյության 125 ամյակը:

Այդ գործարանը իր մեծությամբ հավասար ե մի ամբողջ քաղաքի: 140 գեներալն տարածություն ե բռնում: Հում նյութը տեղափոխելու, գործարանի մի մասից մյուսն ապրանքներ, վառելիք փոխադրելու համար գործարանում շինված ե յերկաթուղի, վորի վրա 30 շոգեկառք ե աշխատում: Այժմ այդ գործարանում 10 հազար բանվոր ե աշխատում: Պուտիլովի գործարանը պատրաստում ե գլխավորապես՝ շոգեկառք, վագոն, արդյունաբերության համար մեքենաներ: Առաջ՝ հին կառավարության ժամանակ՝ այդ գործարանում պատրաստում եյին մեծ քանակությամբ թրնդանոթ, պատերազմական զանազան գործիքներ: Այժմ՝ թրդանոթներ պատրաստող գործարանը հարմարեցրած ե

մեջ մշակվում ե: Որինակի համար՝ բամակ: Գործարաններում բամբակից թել են պատրաստում, հետո կտորեղեն գործում: Գործարաններում կաշվից պատրաստում են կոշիկ և այլն:

տրակտորներ պատրաստելու: «Կարմիր Պուտիլովեց» գործարանը ամեն ամիս 50—60 տրակտոր է բաց թողնում:

1926 թվի ամառվանից, Ստալինգրադ քաղաքում սկսել ենք շինել մի հսկայական գործարան, վոր յերկրագործական մեքենաներ պիտի բաց թողնի:

Մենք տեսանք, վոր մեր նոր գործարանները պիտի աշխատեն այն շրջաններում, ուր գտնվում է հում նյութը— վառելիքը: Այդպիսի շրջանների թիվը շատ քիչ է: Այդ կնշանակի, վոր պատրաստի ապրանքները, վոր մեր գործարանները պիտի բաց թողնեն, մենք պիտի տեղափոխենք ԽՍՀՄ զանազան մասերը: Իսկ դրա համար մեզ հարկավոր են՝ յերկաթուղի, նավագնացություն: Առանց յերկաթուղու և նավերի մենք չենք կարող մեր յերկրի անթիվ հարստություններից ոգտվել: Յերկաթուղով մենք տեղափոխում ենք պատրաստի ապրանքներ ԽՍՀՄ հեռավոր ծայրերը, հարավային շրջաններից հացահատիկները տանում ենք դեպի հյուսիս, վորտեղ ժողովուրդը պարապում է անտառաբուծությամբ և վորսորդությամբ: Յերկաթուղին ոգնում է գյուղացուն իր մթերքները ծախելու և նրանց փոխարեն գնելու իրեն անհրաժեշտ ապրանքներ, վոր գործարաններում են պատրաստում: Բայց մեր յերկաթուղին չի բավարարում մեր բոլոր պետքերը: Ամեն 100 քառակուսի վերստին մեզ մոտ ընկնում է $1\frac{1}{2}$ վերստ յերկարության յերկաթուղի: Իսկ Յրանսիայում 100 քառակուսի վերստին ընկնում է 9 վերստ յերկաթուղի, Անգլիայում՝ 12 վերստ, Գերմանիայում՝ $11\frac{1}{2}$ վերստ:

ՀԱՐՅԵՐԻ ԿՐԿՆՈՂՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ. Վո՞ր շրջաններում

ձեռնառլ յե կառուցել գործարաններ:

Ինչո՞ւ Խորհրդային իշխանությունը Թուրքեստանում և հիմնում մանուֆակտուրային գործարան:

Ի՞նչ խոշոր - մեքենա պատրաստող գործարաններ կան ԽՍՀՄ մեջ:

Ինչո՞ւ յե մեզ պետք յերկաթուղին:

Ի՞նչ էր ԱՍՈՒՄ ԸՆԿ. ԼԵՆԻՆԸ ՄԵՐ ՀԵՏԱՄԱՑՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ ՅԵՎ Ի՞նչ ՄԻՋՈՑՆԵՐ ԵՐ ԱՌԱՋԱՐԿՈՒՄԻ ՄԵՐ ԴՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ԼԱՎԱՅՆԵԼՈՒ:

Թագավորների ժամանակ, ռուսներն ասում էին. «Մեր յերկիրը մեծ է, հարուստ, ընդարձակ, բայց նրանում կարգ ու կանոն չկա»:

Այժմ բանվոր դասակարգը գյուղացիության ոգնություն մե իր ձեռքն է առել իշխանությունը: Նա մեր ընդարձակ ու հարուստ յերկրում ստեղծեց մի այնպիսի իշխանություն, վոր մինչև այսօր ուրիշ յերկրներում դեռ չկա: ԽՍՀՄ միակ յերկիրն է, վորտեղ բանվոր դասակարգը գյուղացիության հետ միասին ձեռնարկեցին յերկրի տնտեսությունը փոխել ա՛յն ձևով, վոր քաղցած, աղքատ չլինեն, վորպեսզի հողը, գործարանները կարողանան կերակրել, հագուստ մատակարարել բոլորին: Ճիշտ է, այդ շատ դժվար է, քանի վոր մեր յերկրում դեռ կան անթիվ, անհամար մանր գյուղական տնտեսություններ, քանի դեռ մենք չունենք բավականաչափ գործարաններ, բայց այդ դեռ չի նշանակի, վոր անկարելի յե: Ընդհակառակը, այդ կնշանակի, վոր մենք պիտի գործ դնենք ամեն միջոց, չխնայենք աշխատանք:

Մեր յերկրի տնտեսության մասին ընկ. Լենինն ասում էր. «Նայեցեք ՌՍՖՍՀ քարտեզին. Վոլոգդայից դեպի հյուսիս, Ռոստով Դոնի վրա, և Սարատովից դեպի հարավ-արևելք, Ոմսկից և Որենբուրգից դեպի հարավ, Տոմսկից դեպի հյուսիս. այնտեղ գտնվում է անծայր տարածություն, վորտեղ կարող էին տեղավորվել տասնյակ մեծագույն, կուլտուրական, զարգացած պետություններ: Յեվ այդ տարածության վրա իշխում է նահապետականությունը, կիսավայրենի և նույնիսկ իսկական վայրենի կյանքը: Իսկ Ռուսաստանի մնացած մասերում, գյուղական խուլ ան-

կյուններում ամեն տեղ, վորտեղ տասնյակ վերստեր ձրգ-
վում են շավիղներ, ավելի ճիշտ կլինի ասել՝ գյուղը տաս-
նյակ վերստերով բաժանված է յերկաթուղուց, ճանապարհ
չունի դեպի յերկաթուղին, այսինքն նյութական կապ*) չունի
կուլտուրայի հետ, ծանր արդյունաբերության հետ, մեծ
քաղաքների հետ։ Մի՞թե այդ տեղերում ամեն տեղ նահա-
պետականութունը, արքունովչինա(**), կիսավայրենու-
թյունը չի իշխում։

Մեր կիսավայրենությունն ու վայրենությունը, վորի
մասին ընկ. Լենինն է ասում, կայանում է նրանում,
վոր մենք մինչև հիմա յերկրագործության մեջ մեր պա-
պերից շատ հեռու չենք գնացել։ Մեր գյուղերում յերկրա-
գործությամբ պարապելիս, գործ են ածում՝ գութան,
արոր։ Մեր ժողովրդի մեծ մասը դեռ անգրագետ է։
22 միլիոն գյուղական տնտեսություն կա մեր յերկրում։
դրանք վերին աստիճանի քիչ հացահատիկ են ստանում։

Այսպիսի դրության մեջ ենք գտնվում։ Ի՞նչ պիտի
անենք, վորպեսզի դուրս գանք այս դրությունից։

Մեր յերկրի բոլոր գործարանները, մենքենաները,
յերկաթուղին, այն ամենը, ինչ վոր կա մեր յերկրում,
պատրաստվել է աշխատավոր մարդու ձեռքով, շինվել, կա-
ռուցվել է գյուղացիների և բանվորների ձեռքով։

Միայն այդ աշխատավոր ձեռքերի կառա-
վարությունը, խորհրդային իշխանությունը
կարող է ապահովել յերկրի տնտեսության
զարգացումը։

*) Նյութական կապ կուլտուրայի հետ—կնշանակի այն, վոր
գյուղացին կարող է յերկաթուղով դնալ քաղաք, ուրիշ տեղեր,
ծանոթանալ այնտեղի կյանքի հետ, սովորել նոր բաներ։

**) Աբլումովչինա խոսքը Աբլումով ազգանունից է։ Հայտնի
ուրա գրող Գոնչարովն իր յերկերից մեկում դուրս է բերել կալ-
վածատերի մի տիպ, վոր ծույլ է, անշարժ։

«Մեր պարտականությունն է,—ասում էր Լենինը,—
գործն այնպես տանել, վորպեսզի յերկրագործա-
կան, գյուղատնտեսական ամենահետամնաց
արտադրությունը նոր հիմքերի վրա դրվի,
վորպեսզի դա կերպարանափոխենք և հին ձե-
վով, անգիտակցորեն տարվող յերկրագոր-
ծական արհեստը դարձնենք այնպիսի արհեստ,
վորը հիմնված լինի գիտության և տեխնիկայի
նվաճումների վրա։

Լենինի ցույց տված խնդիրը մենք կարող ենք լու-
ծել միայն այն ժամանակ, յերբ կարողանանք մեր ար-
դյունաբերությունը դնել նոր հիմքերի վրա։ Մեր նրպա-
տակն է տարեց-տարի քաղաքացիների, նավթի քանակը շա-
տացնել, ուժեղացնել մետաղագործությունը, մանավանդ
մեքենա շինող գործարանների թիվը։ Այդ բոլորի համար
հարկավոր են, վորպեսզի մենք կառուցենք նորանոր
այնպիսի գործարաններ, վորոնք համապատասխանեն գի-
տության և տեխնիկայի վերջին խոսքին։ Կանցնի 10—15
տարի և մեր յերկրը բոլորովին կկերպարանափոխվի։
Բանվորի մուրճի հարվածների տակ, նոր և ուժեղ մեքե-
նաների գործողությամբ, յերկիրը կբանա մեր առաջ իր
ծոցերը, վորպեսզի մենք կարողանանք ոգտվել նրա հա-
րստություններից։ Պարածուխ, նավթ, յերկաթ և այլ մե-
տաղներ մենք կստանանք մեքենաների միջոցով, վոր գի-
տության և տեխնիկայի շնորհիվ որ-որի վրա կատարելա-
գործվում են։ Մենք մեր յերկրի տնտեսությունը գիտա-
կան հիմքերի վրա կդնենք։ Արդյունաբերությունն ու յեր-
կրագործությունը միասին, նոր, գիտական միջոցներով մեզ
կհասցնեն սոցիալիզմին։

ՀԱՐՑԵՐ՝ ԿՐԿՆՈՂՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ. Ինչի՞ց յեն ձրգ-
տում հասնել ԽՍՀՄ բանվորներն ու գյուղացիները։

Ինչո՞ւ դժվար է մեզ մոտ վերացնել աղքատությունը։

Ի՞նչ ե կտակել լենինը մեր կյանքը նոր հիմքերի վրա
դնելու համար:

ԽՆԴԻՐՆԵՐԻ ԱՌԱՋԻՆ ՁՐՈՒՅՑԸ ՄՇԱԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ.

1. Կրկնեցեք համառոտ, ինչի մասին կարդացիք:
2. Քարտեզի վրա գտեք այն տեղերը, վորտեղ գլխա-
վորապես հացահատիկ են ցանում:
3. Գտեք քարտեզի վրա այն շրջանները, վորտեղ ար-
դյունաբերություն կա:
4. Յույց տվեք քարտեզի վրա մոտավորապես այն
տեղը, վորտեղ ձեր գյուղն ե գտնվում:
5. Հաշվեցե՛ք, քանի՞ վերստի վրա յե գտնվում յերկա-
թուղու գծից ձեր գյուղը, ե այդ հանգամանքն ի՞նչ ազդե-
ցություն ունի գյուղացու տնտեսության վրա:
6. Այն բառերը, վոր ձեզ անծանոթ են, գրեցեք
տետրակի մեջ ե փնտռեցեք նրանց բացատրությունը բա-
ռարանում:

Զույգ լեկրոդ

Ո՛Վ ՅԵՎ ԻՆՉՊԵՍ Ե ՄԵՐ ՅԵՐԿԻՐԸ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄ.

**Ո՞ՒՄՆ ԵՐ ՊԱՏԿԱՆՈՒՄ ԻՇԽԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ՄԻՆՉԵՎ ՀԵՂԱՓՈ-
ԽՈՒԹՅՈՒՆԸ.**

Մեծ ե ընդարձակ ե մեր Խորհրդային յերկիրը: Յեր-
կրի հարստությունները, ինչպես ե աշխատավոր ժողովրդի
ձեռքով ստեղծված հարստությունները առաջ պատկանում
եյին կապիտալիստներին, կալվածատերերին, մի խոսքով՝
վո՛չ-աշխատավորությանը:

Հողի մեծ մասը պատկանում եր խոշոր կալվածատե-
րերին (պոմեշչիկներին):

Որինակի համար՝ յուրաքանչյուր 100 դեսետին հո-
ղից 35-ը պատկանում եր գյուղացուց, իսկ 65-ը թագա-
վորի, թագավորական գանձարանի, կալվածատերերի,
յեկեղեցիների ու վանքերի սեփականությունն եր: Այսպես
եր բաժանված հողը Ռուսաստանում մինչև Հոկտեմբերյան
հեղափոխությունը: Իսկ մեզ հայտնի յե, վոր իշխանների,
կալվածատերերի թիվը աշխատավոր գյուղացիության թվի
մի հազարերորդ մասն եր կազմում, իսկ հող նրանք յերկու
անգամ ավելի շատ ունեյին:

Մոտավորապես յոթանասուն տարի սրանից առաջ, Ռուսաստանում գյուղացիութեան դրութիւնն ավելի վատ էր: Այն ժամանակ դեռ գոյութիւն ունէր ճորտական իրավունքը: Գյուղացին վոչ միայն հողի տերը չէր, այլ և նա ինքը պատկանում էր պոմեշչիկին: Պոմեշչիկը ազատ իրավունք ունէր իրեն պատկանող գյուղացուն ծախել մի ուրիշ՝ իր նման կալվածատիրոջ:

Յերբ 1861 թվին ճորտական իրավունքը վերացվեց, կալվածատերերի դրութիւնն ավելի լավացավ, իսկ գյուղացիներին՝ վատացավ: Կալվածատերերը հողի ամենալավ մասերն իրենք վերցրին, իսկ վատը տվին գյուղացոց: Այն հողաբաժինների փոխարեն, վոր գյուղացիները ստացան, աշխատավոր գյուղացիութիւնը կալվածատերերին պիտի վճարեր խոշոր հատուցում. ազատութեան փոխարեն գյուղացիք նորից ընկան կալվածատերերի ճանկը: Բացի այդ ամենից, պոմեշչիկները ամեն կերպ արգելք էյին հանդիսանում գյուղացոց: Որինակի համար՝ գյուղացու տավարը չէր կարող դուրս գալ դաշտ, վորովհետև կալվածատերերը հողը այնպես էյին բաժանել, վոր գյուղացիք չկարողանան իրենց տավարը դաշտ քշել: Վորպեսզի գյուղացու կովը, վոչխարը դաշտ դուրս գնան, նրանք պիտի անցնէյին կալվածատերերի ցանքսերով: Վա՛յ թե տավարը փախ հասցրեց արտին: Այն ժամանակ կալվածատերը կպահանջեր տուգանք, կարող էր պատժել և այլն: Մի ուրիշ որինակ. գյուղացուն հատկացրած հողը գլխավորապես կալվածատերերին պատկանած հողերի մեջ էր լինում: Գյուղացին իր դաշտը գնալու, մշակելու համար պիտի վճար տար կալվածատերին, վորպեսզի վերջինս գյուղացուն ազատ թույլ տար իր դաշտերով անցնելու:

Թեև ճորտական իրավունքը վերացվեց Ռուսաստանում, բայց գյուղացին փաստորեն մնաց նույն դրութեան մեջ մինչև Հոկտեմբերյան հեղափոխութիւնը:

Քաղաքներում՝ գործարանները, յերկաթուղին, հանքերը պատկանում էյին կապիտալիստներին: Յերկար տարիների ընթացքում հազարավոր և միլիոնավոր բանվորներ սերնդից-սերունդ իրենց ձեռքերով կառուցեցին քաղաքի արդյունաբերութիւնը: Նրանք շինեցին գործարանների շէնքերն ու գործիքները, գետնի խորքերից հանեցին ու մշակեցին՝ ածուխ, յերկաթ և այլ մետաղներ ու նավթ: Մեքենաների ոգնութեամբ բանվորները տարեց-տարի կապիտալիստների համար ստեղծեցին անչափ հարստութիւն:

Հողի տերը կալվածատերերն էյին, իսկ քաղաքի գործարանները պատկանում էյին կապիտալիստներին: Աշխատավոր ժողովուրդը միայն մի գույգ ձեռք ունէր: Ում պատկանում էր հացն ու գործարանը, յերկրի հարստութիւնները, — նա յել իշխում էր յերկրում, նրա՛ն էլ պատկանում էր իշխանութիւնը:

Ռուսաստանում ամենահարուստ կալվածատերն ու կապիտալիստը թագավորն էր: Պետութեան գանազան մասերի ամենալավ հողերը նրան էյին պատկանում: Բացի դրանից, թագավորը՝ վորպես պետութեան գլուխ, ոգտըվում էր պետութեանը պատկանող հողերի հասույթից: Իր փողերով նա նոր գործարաններ էր բաց անում: Ռուսաստանում անհարմար էր այդ անել, ուստի ոտար յերկրների հայտնի ու մեծ գործարանների տերերին էր նա ընկերակցում: Որինակի համար՝ ռուսաց Նիկոլայ II թագավորը հայտնի գերմանական Կրուպպի թնդանութի գործարանի տերերից մեկն էր: Նա իր փողերը պահում էր գլխավորապես անգլիական բանկերում:

Ո՛ւմ շահերը կարող էր պաշտպանել թագավորը, — աշխատավոր գյուղացոց ու բանվորների՞, թե՞ իր նման կալվածատերերի ու կապիտալիստների: Պարզ է, վոր վերջինների շահերը: Շատ ժամանակ չի անցել այն օրերից, յերբ

շատերը կարծում էին, թե թագավորը ժողովրդի՝ աստծու կողմից ընտրված պաշտպանն է:

Առաջ բանվորներից շատերը նույն կարծիքին էին: Նրանք չգիտեին, Վոր թագավորը ամենամեծ կալվածատերն ու կապիտալիստն է: Մի վերին աստիճանի նշանակալից դեպք բանվորների աչքը բացեց: Այդ 1905 թվի հունվարի 9-ի դեպքն էր: Լենինգրադի բանվորները վորոշեցին գնալ թագավորի մոտ և խնդրել նրանից, վորպեսզի նա իրենց դժվար դրությունը վորևե կերպ ոգնի: Բանվորներն իրենց հետ վերցրին թագավորի պատկերը, խաչ, խաչվառ: Հենց վոր նրանք մոտեցան թագավորական պալատին, թագավորի հրամանով զինվորները գնդակահարեցին անգն բանվորներին:

Հիմա յեւ այն յերկրներում, վորտեղ կապիտալն է իշխում, գործարանատերերը, դատավորները, տերտերները, պետական ծառայողները՝ հիմնարկություններում, դատարաններում, յեկեղեցիներում, դպրոցներում, թերթերում տարածում են և աշխատում համոզել աշխատավորության, թե թագավորը և նրան սպասավորողները ժողովրդի համար են աշխատում:

ՀԱՐՅԵՐ՝ ԿՐԿՆՈՂՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ. Ո՞ւմ եր պատկանում հողի մեծ մասը՝ Հոկտեմբերյան հեղափոխությունից առաջ:

Ճորտական իրավունքի վերացումից հետո, գյուղացիությունը ի՞նչ տեսակի հող և ի՞նչ պայմանով ստացավ:

Ո՞ւմ շահերն եր թագավորը պաշտպանում:

ԻՇԽԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ԻՆՉՈ՞Ւ ՀԱՄԱՐ Ե ՊԵՏՔ ԲՈՒՐԺՈՒԱԶԻՍՅՈՒՆ ՅԵՎ ԻՆՉՈ՞Ւ ՀԱՄԱՐ Ե ՊԵՏՔ՝ ԱՇԽԱՏԱՎՈՐՈՒԹՅԱՆԸ:

Բուրժուական յուրաքանչյուր յերկրում ազգաբնակչությունը բաժանվում է դասակարգերի, վորոնց շահերը իրար հակասում են: Այդ կնշանակե, վոր յեթե բուրժուազիային ոգտակար է բանվորական որը յերկարացնել, դա

ֆրասակար է բանվոր դասակարգին: Յեթե բանվորների համար շահավետ է աշխատավարձի բարձրացումը, այդ ձեռնտու է բուրժուազիային: Յեթե կալվածատիրոջ տեսակետից ոգտակար է հողի գինը բարձրացնել, դրանով խեղճ ու անհող գյուղացին միանգամայն մատնվում է սովի ու մահվան:

Յերբեք չի կարելի հաշտեցնել կապիտալիստներին բանվորների հետ, կալվածատերերին՝ գյուղացուց հետ: Կարող է լինել կապիտալիստական իրավակարգ, յերբ բուրժուազիան կանգնած է լինում իշխանության գլուխը, հետևապես և աշխատավոր ժողովրդին ստիպում է զանազան միջոցներով հպատակվել բուրժուական կարգերին: Կարող է լինել բանվորական իշխանություն, յերբ բանվոր դասակարգը գյուղացիության ոգնությամբ, իր ձեռքն է առնում իշխանությունը, դուրս է քշում բուրժուազիային, խլում նրա ձեռքից գործարանները և ամբողջ արդյունաբերությունը, հողը դարձնում պետական սեփականություն: Այդ դեպքում բանվորա-գյուղացիական կառավարությունը իրեն նպատակ է դնում հաստատել այնպիսի կարգեր, վորպեսզի մեկի աշխատանքը մյուսը չշահագործի:

Բուրժուազիան իր կառավարությունը և իշխանությունը պահպանելու և ամրացնելու համար պահում է բանակ և վոստիկանություն, գրում է այնպիսի որենքներ, վորոնք պաշտպանում են կապիտալիստների և կալվածատերերի շահերը, հիմնում է այնպիսի դատարաններ, վորտեղ շատ խիստ կերպով գատում են նրանց, ովքեր կամենում են բուրժուական կարգերը վոչնչացնել:

Որինակի համար՝ կարելի յե ցույց տալ անհամար դեպքեր, յերբ դատարաններում հողի, դաշտի, մարգագետնի համար դատվել յեն գյուղացիք և կալվածատերերը: Դատարանը ամեն անգամ հարցը վորոշել է

կալվածատերերի ոգտին՝ ինչքան ել գյուղացիք արդարացի լինեյին, ինչքան ել գյուղացիք իրավունք ունենային այս կամ այն հողի, դաշտի նկատմամբ: Վերջապես ի՞նչ բան ե իրավունքի խնդիրը բուրժուական յերկրում: Իրավունք ունի նա՛, ում պատկանում ե հողն ու գործարանը: Քանի վոր գյուղացիք և բանվորները զուրկ են դրանից, կնշանակի՝ նրանք զուրկ են նաև իրավունքից:

Քանի բանվոր դասակարգը կազմակերպվում ե, հավաքում իր ուժերը, պատրաստվում պայքար մղելու կապիտալի դեմ, այնքան բուրժուազիան ամեն միջոց գործ ե դնում աշխատավորության բողոքը, անբավականությունը, ապրտամբությունները դադարեցնելու համար: Բուրժուազիան խաբեբայությամբ, կաշառքով, յեկեղեցու միջոցով կարողանում ե պահպանել իր իշխանությունը: Բայց յերբ բանվոր դասակարգը զուրս ե գալիս պայքարի, այն ժամանակ բուրժուազիան այլևս վոչ մի միջոցի առաջ կանգ չի առնում: Բերենք մի քանի որինակ. Անգլիայում բուրժուազիան տարիներ առաջ ստիպված եր բանվորների ուժեղ ճնշման շնորհիվ թույլ տալ գործադուլների ազատ իրավունք: Այդ այն ժամանակն եր, յերբ Անգլիայի բուրժուազիան հավատացած եր, վոր բանվորները միշտ ել իրեն՝ բուրժուազիայի ազդեցության տակ կմնան:

1926 թվի մայիս ամսին Անգլիայում՝ հանքերում աշխատող բանվորները գործադուլ հայտարարեցին: Անգլիայի բանվորները (հինգ միլիոնից ավելի) ի նշան պրոլետարական համերաշխության, 7 որ շարունակ հայտարարեցին Անգլիայում աշխատող բոլոր բանվորների ընդհանուր գործադուլ: Իսկույն կանգ առավ Անգլիայի կյանքը, գործարանները չեյին աշխատում, գնացքները, նավերը, տրամվայը կանգ առան, մի խոսքով՝ կյանքը Անգլիայում մեռավ: Ահա այդ որերին Անգլիայի բարձրագույն դատարանը հայտարարեց, վոր գործադուլը ասորինի յե: Իս-

կույն բանակը, նավատորմիղը և վոստիկանությունը ուղմական դրություն ստացան, սպասելով հրամանի:

Հնդկաստանում, յերբ գյուղացիք ուշացնում են կամ չեն վճարում հարկերը, անգլիացիք այերոպլաններից ուղմբակոծում են հնդիկ գյուղացոց:

Միևնույն դրությունը գոյություն ուներ Ռուսաստանում մինչև Հոկտեմբերյան հեղափոխությունը: Հիշենք միայն մի դեպք. Փետրվարյան հեղափոխությունից հետո, յերբ հին կառավարությունը տապալվեց, բուրժուազիայի ազենտ կերենակին գործ դրեց խաբեբայության ամեն մի միջոց: Նա հայտարարում եր, թե հողն ու ազատությունը պատկանում ե ժողովրդին: Գյուղացիք իրենց մոտ հողային կոմիտեներ հիմնեցին, վորոնցից շատերը վորոշեցին կալվածատերերին պատկանած հողերը դրավել: Հենց վոր կերենակու կառավարությունը այդ լսեց, իսկույն զինված բանակներ ուղարկեց գյուղացոց դեմ, նոր անմեղ մարդկանցով լցնելով բանտերը:

Այս ամենից յերևում ե, վոր բուրժուական յուրաքանչյուր յերկրում իշխում ե անսանձ դիկտատուրա. (այսինքն այնպիսի իշխանություն, վորի իրավունքները սահմանափակված չեն): Յեվ այդ իշխանությունը պատկանում ե կապիտալիստներին ու կալվածատերերին: Այդ դիկտատուրան ամեն տեսակ միջոցներով՝ բանակի, վոստիկանության, որենքների, դատարանի, դպրոցների, յեկեղեցու միջոցով՝ ճնշում, շահագործում ե բանվորներին և գյուղացոց: Բուրժուազիան պարզ կերպով չի ասում, թե իր իշխանությունը դիկտատուրա յե: Նա ամեն կերպ աշխատում ե կեղծ խոսքերով ծածկել այդ: Բուրժուազիան հայտարարում ե, իբր թե նրա իշխանությունը ժողովրդի կամքովն ե ստեղծված, վոր նրա կառավարությունն իբր թե ժողովրդական կառավարություն ե:

Մեր յերկրում կապիտալիստների ու կալվածատերերի զիկտատուրան խորտակվեց հեղափոխական բանվորների և գյուղացոց ձեռքով: Հողը, գործարանները, յերկրի բոլոր հարստությունները անցան աշխատավոր ժողովրդի ձեռքը: Ամենից առաջ բանվորներն ու գյուղացիք, վոր իշխանության գլուխն անցան, վոչնչացրին հին (թագավորի ժամանակվա) որենքները, քշեցին ցարական պաշտոնյաներին, դատավորներին, արձակեցին հին բանակը: Հին բուրժուական կառավարության փոխարեն աշխարհում առաջին անգամ կազմվեց խորհրդային պետութիւն:

Ինչո՞վ է տարբերվում մեր խորհրդային իշխանութիւնը կապիտալիստական պետութիւններից:

Նախ և առաջ՝ մեր խորհրդային պետութիւնը տարբերվում է մյուս յերկրների իշխանութիւնից նրանով, վոր մեր յերկրում հաստատվել է բանվոր դասակարգի զիկտատուրան, վոր բազմամիլիոն չքավոր ու միջակ գյուղացիութեան հետ միասին ընթանում է սոցիալիզմի ուղիով:

Կապիտալիստների և կալվածատերերի ձեռքից խլված են գործարանները, հողը. բացի դրանից, այդ դասակարգերը, վորոնց առաջ պատկանում էին հողը, արդյունաբերութիւնը, այժմ հեռացված են պետութեան գործերից: Խորհրդային որենքների հիման վրա նրանք չեն կարող մասնակցել պետական գործերում: Խորհրդային իշխանութեան գլուխ կանգնել է աշխատավոր ժողովուրդը, վոր վերին աստիճանի ուղադրութեամբ հետևում է իր դասակարգային թշնամիներին, վորպեսզի սրանց ամեն մի թշնամական գործին անխնայորեն վերջ տա:

ՀԱՐՅԵՐԻ ԿՐԿՆՈՂՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ. Ի՞նչ դասակարգեր գոյութիւն ունեն բուրժուական յերկրներում:

Ինչո՞ւ չի կարելի հաշտեցնել բանվորների շահերը կապիտալիստների շահերի հետ, գյուղացոց շահերը՝ կալվածատերերի շահերի հետ:

Ի՞նչ միջոցներով է բուրժուազիան ամրապնդում իր իշխանութիւնը:

Ինչո՞ւ համար պետք է բանվոր դասակարգի զիկտատուրան:

ԽՆՉՊԵՍ Ե ԿԱԶՄՎԱԾ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

Այժմ տեսնենք, թե ինչպես է կազմված խորհրդային իշխանութիւնը: Սկսենք գյուղխորհուրդներից:

Գյուղական խորհուրդներն ընտրվում են գյուղի չքավորների ու միջակ գյուղացիների կողմից: Յերբ գյուղի չքավոր ու միջակ գյուղացիները հոմունիստական կուսակցութեան ղեկավարութեամբ են աշխատում, խորհուրդները աշխատում են նրանց ոգտին: Բայց գյուղի կուսակն ու հարուստները դեռ մինչև հիմա պայքար են մղում, վորպեսզի իրենց ձեռքը ձգեն գյուղխորհուրդները: Հենց վոր գյուղխորհուրդը նրանց ձեռքն ընկնի՝ կամ հենց վոր նրանք այնտեղ կարողանան նստեցնել իրենց մարդկանց, կուսակնները կկարողանան իրենց ազդեցութիւնն ունենալ գյուղխորհուրդներում:

Գավառամասային գործկոմներն ընտրվում են գյուղխորհուրդների համագումարներին, վոր հնարավորութիւն է տալիս չքավոր և միջակ գյուղացոց՝ իրենց ներկայացուցիչներին ընտրելու և թույլ չտալու կուսակններին անցնել գործկոմները:

Խորհրդային Միութեան մեջ գոյութիւն ունեն հազարավոր այդպիսի շրջանային գործկոմներ և տասնյակ հազար գյուղխորհուրդներ: Ո՞վքեր են աշխատում այդ որդաններում: Ի՞նչ մարդիկ են այնտեղ նստած: Թվերն ասում են հետևյալը: Գյուղխորհուրդների անդամների յուրաքանչյուր 100 հոգուց 95-ը չքավոր և միջակ գյուղացիներ են: Այդպես են կազմված մեր գյուղխորհուրդները:

Քաղաքի խորհուրդներն ընտրվում են բանվորների և ծառայողների կողմից: Ընտրողների գլխավոր մասը բանվորներ են:

Մեր գավառներն ու շրջանները կառավարում են գավառային և գավառամասային խորհուրդների համագումարները: Իսկ նրանց խորհուրդների համագումարից մինչև մյուս համագումարն աշխատելու համար ընտրվում են գործկոմիներ, վորոնք նույն իրավունքներն ունեն, ինչ վոր խորհուրդների համագումարը: Ովքե՞ր են ընտրվում խորհուրդների համագումարներում և գործկոմիներում աշխատելու համար: Ընտրվում են բանվորներ, գյուղացիք (չքավոր և միջակ) և մասամբ ել ծառայողներ: Գավառային գործկոմիների յուրաքանչյուր հարյուր անդամից 50-ը բանվոր են, 35-ը՝ գյուղացի, 15-ը՝ ծառայող:

Միևնույն գործիչուն են նահանգներում, առանձին հանրապետություններին, առանձին ավտոնոմ շրջանների խորհրդային համագումարներում և սրանց կողմից ընտրված գործկոմիներում: Նույնն է կատարվում նաև Հայաստանի խորհուրդների համագումարների ընտրություն, կենտգործկոմի ընտրության ժամանակ: Նույնը նաև՝ Անդրկովկասի, Համամիութենական խորհուրդների համագումարների և Կենտգործկոմի ընտրություններին:

Բուրժուական յերկրների պարլամենտներում նստած են կապիտալիստների ու կալվածատերերի ներկայացուցիչները: Մեր յերկրում՝ Համամիութենական խորհուրդների համագումարներին և ԽՍՀՄ Կենտգործկոմում՝ որենքները քննվում և հաստատվում են բանվորների ու գյուղացոց կողմից: Այդ որենքներով է կառավարվում յերկիրը: Բուրժուական յերկրներում իշխանությունը ամեն տեղ՝ գյուղում, քաղաքում, նահանգում, գավառում՝ կատարում է պարլամենտների ու մինիստրների կարգադրությունները, վոր հրատարակվում են կապիտալիստների ու կալվածա-

տերերի հրամանով: Մեզ մոտ՝ Համամիության խորհուրդներին մի համագումարից մինչև մյուս համագումարը՝ յերկիրը կառավարում են ԽՍՀՄ Կենտգործկոմն ու Ժողկոմխորը: Սրանք ընտրվում են նույն համագումարին և յերկիրը կառավարում են բանվորների ու գյուղացիների ցուցմունքով:

Մեր յերկրի խորհրդային իշխանությունը ծառայում է միլիոնավոր բանվոր և գյուղացի աշխատավորության շահերին: Այդ է խորհրդային իշխանության հիմնական իմաստը: Դրանով մեր իշխանությունը տարբերվում է հին կառավարությունից և բոլոր կառավարություններից, վոր գոյություն ունեն աշխարհի յերեսին և վորտեղ դեռ չկա խորհրդային իշխանություն: Դրա պատճառն այն է, վոր բուրժուական յերկրներում իշխանության գլուխ կանգնած են կապիտալիստները, այնտեղ բուրժուազիան իր դիկտատուրան է ուժեղացնում, իսկ մեր յերկրում բանվորական դիկտատուրա յե, վոր հենվում է գյուղացիական մասսաների վրա:

ՀԱՐՑԵՐ՝ ԿՐԿՆՈՂՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ. Ովքե՞ր են ընտրում գյուղխորհուրդները:

Ովքե՞ր են ընտրում գավառամասային գործկոմիներ:

Դիլխավորապես ո՞վքեր են քաղաքային խորհուրդներում նստած: Ո՞վ ավելի իրավունք ունի՝ գավգործկոմը թե՞ գավառային խորհուրդների համագումարը:

Վո՞ր համագումարին է պատկանում կենտրոնական դեկավարող իշխանությունը ԽՍՀՄ մեջ:

ԲԱՆՎՈՐ ԴԱՍԱԿԱՐԳՆ ՈՒ ԳՅՈՒՂԱՅԻՈՒԹՅՈՒՆԸ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ՇԻՆԱՐԱՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՄ.

Խորհրդային իշխանությունը աշխատավորության իշխանությունն է, այսինքն՝ բանվորների և գյուղացոց: Յեթե այդպես է, ապա ինչո՞ւ մենք ասում ենք, թե մեր յերկրի իշխանությունը կոչվում է բանվոր դատակարգի

դիկտատուրա, և վոչ թե բանվորի և գյուղացու դիկտատուրա:

Յերբ բանվոր դասակարգը դեռ գոյութիւն չուներ, գյուղացիութիւնը շատ անգամ ե ապստամբել կալվածատերերի դեմ, բայց ամեն անգամ ել անհաջող: Գյուղացոց ապստամբութիւնները միշտ վերջանում եյին պարտութեամբ—բանտարկութեամբ, սպանութեամբ, կախաղանով: Թագավորական իշխանութիւնը գյուղացիութեան վզին նորից դնում եր հին լուծը: Նորից սկսվում եյին հին չարքաշ որերը: Միևնույն կերպ են վարվել նաև Ֆրանսիայի և Գերմանիայի թագավորներն իրենց ժամանակ՝ իրենց դեմ բարձրացող և ապստամբվող գյուղացիների նկատմամբ:

Միևնույն վիճակն են ունեցել նաև վոչ-ուս գյուղացիների ապստամբութիւնները: Որինակի համար՝ Հյուսիսային Կովկասի ժողովուրդները, վոր գլխավորապես գյուղացիներ են, մոտ հիսուն տարի շարունակ կռիվ մղեցին ցարական կառավարութեան դեմ, բայց վերջիվերջո նրանց ճնշեցին և վարվեցին նրանց հետ այնպես, ինչպես մյուս գյուղացիների հետ:

1905 թվին Ռուսաստանի զանազան գավառներում, նահանգներում գյուղացիք ապստամբեցին կալվածատերերի դեմ: Գյուղացոց ապստամբութիւնը վերին աստիճանի անկազմակերպ եր: Մի նահանգում, որինակ՝ ապստամբում եյին գարնանը, մյուսում՝ աշնանը կամ ձմեռը: Նույն տարին մեծ քաղաքների բանվորութիւնը հայտարարեց գործադուլ: Բանվորները կամենում եյին ապալել ցարական կառավարութիւնը, ձեռք բերել քաղաքական իրավունքներ: Բանվորները լավ գիտեյին, վոր միայն այդ կարող ե իրենց դրութիւնը լավացնել, ինչպես և գյուղացոց դրութիւնը: Գյուղացիք վոչ միայն բանվորներին չոգնեցին, այլև ամեն կերպ խանգարեցին: Գյուղացի յերիտասարդները, վոր ցարական բանակում զինվոր-

ներ եյին, գնդակահարում եյին հեղափոխական բանվորներին: Հենց վոր ցարական իշխանութիւնը կարողացավ բանվորներին հաղթել, իսկույն գյուղացոց ապստամբութիւնները առանց դժվարութեան վոչնչացրեց:

Կալվածատերերի՝ գյուղացոց կողմից գրաված հողերը հետ խլվեցին, իսկ կալվածատերերի ֆեոսված և այլված ազարակների փոխարեն կառավարութիւնը փող բաց թողեց նրանց*):

Այդ բոլոր փորձերից հետո՝ միայն պարզվեց, վոր գյուղացիութիւնը ինքը՝ առանց մյուս դասակարգի ոգնութեան՝ չի կարող պայքար մղել կառավարութեան դեմ և նրան հաղթել: Ծիշտ ե, գյուղացիութիւնը իր քանակով մեծ ե, բայց անկազմակերպ: Գյուղացու միակ դաշնակիցը կարող ե բանվորը լինել: Յեվ ահա թե ինչու: Բանվորները քաղաքում հավաքված են միասին: Կան գործարաններ, վորտեղ 10—15 հազար բանվոր ե աշխատում: Կան գործարանային քաղաքներ, վորտեղ բանվորների թիվը մինչև 500.000-ի յե հասնում: Պարզ ե, վոր այդպիսի քաղաքներում և գործարաններում բանվորների մեջ ուժեղանում ե ընկերակցութեան զգացմունքը: Նրանք՝ աշխատելով միասին՝ աշխատանքի ժամանակ սերտ կերպով կապված լինելով իրար հետ, հեշտութեամբ կազմակերպվում են և միացած ուժերով պայքար են մղում իրենց դասակարգային թշնամու՝ կապիտալիստների դեմ: Քաղաքներում բանվորները հետևում են աշխարհի անցուդարձին: Նրանք թերթեր են կարդում, դատում և քննում կառավարութեան գործնեյութիւնը: Յերեսուն-քառասուն տարի սրանից առաջ բանվորական խմբակներում սկսեցին ուսումնասիրել այսպիսի հարցեր—ի՞նչ ե սոցիալիզմը, ի՞նչ ե կո-

*) Այս մասին կարդա՝ «1905 թ. մեր առաջին հեղափոխութիւնը», Մոսկվա, 1926 թ., Հրատ. ԽՍՀՄ Ժողովուրդների Միութեան Կենտր. Հրատարակչութիւն:

մունիքներ: Այդ խմբակներում աշխատողներին շատերը այժմ մեր հեղափոխության ղեկավարների շարքերում են գտնվում: Նույն խմբակներում իր աշխատանքն սկսեց ընկ. Լենինը:

1917 թվին, յերբ թագավորի սկսած պատերազմի (վոր միայն կապիտալիստների ոգտի համար եր սկսված) իսկական նպատակը գյուղացիք իմացան, միայն ա՛յդ ժամանակ նրանք հասկացան, վոր թագավորն ու կապիտալիստները նրանց թշնամիներն են, և նրանք միացան բանվորներին ու թագավորին տապալեցին: Բայց շատ չանցավ, յերբ գյուղացիք նորից սկսեցին տատանվել: Հարկավոր եր 6—7 ամիս ժամանակ, վորպեսզի բանվորները կարողանային գյուղացոց ապացույց տալ, թե կերենսկու կառավարությունը ժողովրդական մասսաների թշնամին ե:

Թեև կերենսկու ժամանակ թագավոր արդեն չկար, բայց իշխանությունը ամբողջովին գտնվում եր կապիտալիստների ձեռքում և թագավորի սկսած պատերազմը շարունակվում եր:

1917 թվի հոկտեմբեր ամսին բանվոր դասակարգն իր ձեռքն առավ իշխանությունը: Նա հայտարարեց, վոր բանվոր դասակարգին հարկավոր ե իշխանությունը նրա՝ համար, վորպեսզի վոչնչացնի ամեն տեսակի շահագործում, դասակարգային բաժանում: Բանվորական կառավարությունը անխնա կերպով պիտի վոչնչացնե շահագործողներին և սոցիալիստական իրավակարգ կազմակերպե ամբողջ աշխարհում:

Հենց դրա համար ել՝ առաջին հերթին՝ գործարանները, հողը իրենց նախկին տերերի ձեռքից խլվեցին: Կառավարությունը մշակեց մի շարք միջոցներ, վորոնք ապահովում եյին աշխատավորության դրությունը, վորպեսզի հին կառավարությունը և շահագործողները այլևս հետ չդառնան: Չե՞ վոր սոցիալիզմ կառուցելու համար բավական չե, վոր

գործարաններն ու հողը աշխատավորության հանձնվեն: Հարկավոր ե բոլորովին վերացնել ամեն մի միջոց, վորով կարող են ոգտվել շահագործողները և նորից հետ գալ: Հարկավոր ե, վորպեսզի գործարաններն ու հողը կարողանան ավելի մթերք տալ աշխատավորությանը: Իսկ դրան կարելի չե հասնել միայն ա՛յն դեպքում, յեթե հին գործարանները վերաշինվեն նոր ձևով և տեխնիկայի վերջին խոսքի համաձայն: Պետք ե բաց անել նորանոր գործարաններ, վորտեղ աշխատեն գիտությունից ավելին խոսքով կառուցված մեքենաներ: Ինչքան գործարանը գիտական խոսքի համաձայն ե շինված, այնքան քիչ աշխատանք ե խլում բանվորներին և ավելի ու ավելի ապրանք ե բաց թողնում: Մեծ գործարաններում տեղի ունի աշխատանքի խիստ և վորոշ բաժանումներ: Ամեն մի բանվոր ունի իր առանձին գործը: Վոչ մի բանվոր առանց մեքենայի և իր ընկեր բանվորների ոգնությունից վոչինչ չի կարող անել: Այդպիսի դրությունն ստիպում ե բանվորներին ավելի սերտ կերպով իրար հետ կապվել, միանալ և միասին կոլլեկտիվ աշխատել: Իսկ կոլլեկտիվ աշխատանքն ունի այն առավելությունը, վոր այդտեղ ուժը միությունից մեջ ե: Քանի բանվորների թիվը շատանում ե, քանի նրանց ընկերական, կոլլեկտիվ աշխատանքը լայնանում ե, այնքան նրանց կազմակերպությունն ուժեղանում ե, նրանց միությունը դառնում ե անհաղթ:

Կոմունիստական կուսակցությունից ծրագրի մեջ ասված ե. «Քաղաքային արդյունաբերական պրոլետարիատի՝ (վորպես աշխատավոր մասսաների մի այնպիսի զանգվածի, վորը համախմբված ե միատեղ, իրար հետ միացած ե, զարգացած ե և կռվում կռիված) ղեկավարող դերը ամբողջ հեղափոխության ընթացքում արտահայտվեց թե՛ խորհուրդների առաջացման հարցում և թե՛ այդ խորհուրդների՝ վորպես պետական իշխանության որգանների՝ զար-

գացման ամբողջ ընթացքում: Կոմունիստական կուսակ-
ցությունը, բացատրելով գյուղի սոցիալիստական կազմա-
կերպության դժվարությունների հետ կապված այդ առա-
վելությունների ժամանակավոր բնույթը, պետք է ձգտե-
աՐԳՅՈՒՆԱԲԵՐԱԿԱՆ պրոլետարիատի այդ դժվարությունը ան-
սայթաք և սիստեմատիկ կերպով ոգտագործել նրա՝
համար, վորպեսզի գյուղական պրոլետար և կիսապրոլե-
տար ամենահետամնաց և ցրված մասսաներին, ինչպես և
միջակ գյուղացիությանը ավելի սերտ միացնի առա-
ջավոր բանվորների հետ:

Լենինը մեզ սովորեցնում էր, վոր պրոլետարիատի
գլխատուրան բանվորների և գյուղացիական մասսաների
միությունն է՝ բանվոր դասակարգի ղեկավարությամբ,
և վոր բանվոր դասակարգի ղեկավարությունը այդ միութ-
յան մեջ անհրաժեշտ է՝ բուրժուական իշխանությունը
տապալելու համար, յերբ նա կփորձե նորից ձեռք բերել կոր-
ցրած իշխանությունը, և վերջապես նրա՝ համար, վորպեսզի
բանվորը գյուղացու հետ միասին կառուցե սոցիալիզմ:

ՀԱՐՅԵՐԻ ԿՐԿՆՈՂՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ. Ի՞նչ նշանակու-
թյուն ունի հեղափոխության համար այն հանգամանքը, վոր
բանվորները գործարաններում միասին են աշխատում:

Ինչո՞ւ բանվորները իրար հետ ավելի յեն միացած, քան
գյուղացիք: Ի՞նչն է պատճառը, վոր բանվորներն ավելի յեն
զարգացած, քան գյուղացիք:

Ինչո՞ւ գյուղացին առանց բանվորի ոգնության չի կա-
րող խեղճությունից ազատվել:

ԲԱՆՎՈՐ ԴԱՍԱԿԱՐԳԸ ԻՆՉՊԵՍ Ե ԻՐԱԿԱՆԱՅՆՈՒՄ
ԳՅՈՒՂԱՑԻՈՒԹՅԱՆ ՀԵՏ ՈՒՆԵՑԱԾ ԻՐ ԴԱՇԻՆՔԸ:

Բուրժուազիան իր գլխատուրայի մասին միշտ աշ-
խատում է լռել: Նա իր իշխանությունը անվանում է գե-
մոկրատական, ժողովրդական, իսկ փաստորեն վոչ մի մի-
ջոցի առաջ նա կանգ չի առնում, վորպեսզի բանվորնե-

րին և գյուղացիներին իշխանությանը մոտ չթողնի: Բանվոր
դասակարգը բացարձակորեն հայտնում է, վոր մեր յերկրում
նա իր գլխատուրան է իրականացնում, յերկիրը կառա-
վարելու համար մասնակից է անում բոլոր աշխատավորնե-
րին, առաջին հերթին՝ աշխատավոր գյուղացիությանը:

Լենինն ասում էր, վոր սոցիալիզմ կառուցել կարող
են միայն միլիոնավոր մարդիկ: Մեր յերկրի գյուղացիու-
թյունը միլիոնների յե հասնում: Առանց նրանց մասնակ-
ցության սոցիալիզմ կառուցել չի կարելի:

Լենինն ասում էր, վոր Խորհրդային պետության պրո-
լետարիատի նպատակն է՝ միացնել, կազմակերպել աշխա-
տավորության մասսաները և նրանց առաջնորդել: Առա-
ջին հերթին հարկավոր է կազմակերպել ցրված, չքավոր և
միջակ գյուղացիությունը: Առանց այդ աշխատանքի, պրո-
լետարիատը չի կարող սոցիալիզմի հասնել: Բայց հավա-
քել, կազմակերպել աշխատավոր մասսաներին պրոլետա-
րիատը կարող է միայն ա՛յն ժամանակ, յթե նա նրանց
հետ աշխատում է, նրանց քաշում է շինարարական աշ-
խատանքի մեջ, պետությունը կառավարելու գործին մաս-
նակից է դարձնում: Ահա թե ինչու, ինչպես Լենինն էր
ասում, Խորհրդային իշխանությունը կյանքում կիրառում
է իսկական դեմոկրատիա: Մեր իշխանությունը իսկական
ժողովրդական իշխանություն է, վորովհետև նրա շինարա-
րական աշխատանքներին, նրա կառավարության գործին
մասնակցում են աշխատավորության ամենալայն խավերը՝
բանվորներն ու գյուղացիք:

Պետության կառավարման գործին մասնակցելով, չքա-
վոր գյուղացիք և միջակները սովորում են, թե ինչպես և
ինչ միջոցներով կարելի յե կռվել աղքատության, չքավո-
րության դեմ և թե ինչ միջոցներ կան՝ հասնելու համար
ապագա ազատությանը—սոցիալիզմին:

Այդպիսով՝ աշխատավորության միլիոնավոր մասսա-

ըը իրենց հայացքներով, իրենց կազմակերպվածությամբ հետզհետե ավելի ու ավելի յեն մերձենում բանվորներին, նրանցից սովորում, ընդհանուր գործում կազմակերպվում: Յե՛վ յերբ չքավոր ու միջակ գյուղացիությունը իր աշխատանքով, իր կազմակերպվածությամբ, իր հայացքներով հավասարվի բանվորին, այն ժամանակ այլևս բանվոր դասակարգի ղեկավարության կարիքը չի լինի: Այդ մասին Կոմունիստական կուսակցության ծրագրի մեջ ասված է, վոր բանվոր դասակարգի արտոնությունները ժամանակավոր բնույթ են կրում և նրանք կվոչնչացվին, յերբ նոր կյանքի պայմանները կհաստատվեն և նորմալ ընթացք կստանան:

ՀԱՐՑԵՐԻ ԿՐԿՆՈՂՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ. Ինչո՞ւ առանի գյուղացիության մասնակցության չի կարելի սոցիալիզմ կառուցել մեր յերկրում:

Ի՞նչ միջոցներով խորհրդային իշխանությունը մասնակից է անում գյուղացիությանը պետական գործերին և տնտեսական շինարարությանը:

Մինչև յե՞րբ կարող է շարունակվել բանվորների ու գյուղացիների ընտրական անհավասարությունը:

ԽՆԴԻՐՆԵՐԻ ՅԵՐԿՐՈՐԴ ԶՐՈՒՅՑԸ ՄՇԱԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ.

1. Կազմակերպեցե՛ք հուշ-յերեկոներ և խնդրեցե՛ք ծերերին, վորպեսզի պատմեն, թե իրենք ինչ ապրուստ ունեյին ցարերի որով:

2. Գյուղխորհրդից կամ գավառամասային խորհրդից տեղեկացե՛ք, թե ի՞նչ են ստացել գյուղացիք Հոկտեմբերյան հեղափոխությունից հետո և հետեցե՛ք, թե ստացածը ի՞նչպես են ոգտագործել:

3. Խնդրեցե՛ք գավառամասային և գավառային գործ-կոմի ձեր ներկայացուցչին, վորպեսզի նա ձեզ զեկուցե գործ-կոմի գործնեյության մասին:

4. Բանվորներից ո՞վքեր են աշխատել հեղափոխության տարիներին ձեր շրջանում և ի՞նչ լավ գործեր են կատարել:

5. Հաշվեցե՛ք, թե վո՞րքան գյուղացիներ կազմել են արտելներ, ընկերություններ, դարձել են կոոպերացիայի անդամ: Իմացե՛ք, թե ի՞նչ ոգուտ են նրանք ստացել դրանից:

ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ ԳՅՈՒՂՈՒՄ.

ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐՈՒՄ ՊԵՏՔ Ե ԳՈՐԾԵՆ ԲՈՂՈՐ ԱՇԽԱՏԱՎՈՐ ԳՅՈՒՂԱՑԻՆԵՐԸ.

Ցարական կառավարությունը գյուղացուն պահում եր տգիտության ու խավարի մեջ, վորովհետև նրան պետք եր տգետ, հետամնաց գյուղացի: Գործարանատերերին, վաճառականներին և կալվածատերերին պետք եր այնպիսի գյուղացի, վորը թույլ տար իրեն շահագործելու, վորը լուռ ու մունջ հպատակվեր ուրյաղնիկին:

Իսկ խորհրդային յերկրին հարկավոր է գրագետ գյուղացի, քննադատող, քաղաքականապես զարգացած, այնպիսի գյուղացի, վորը հասկանար թե ինչի՛ է ձգտում խորհրդային իշխանությունը, և վորն ոգներ խորհրդային իշխանությանը՝ նրա դժվար գործում:

Անցյալ գլխում մենք քննեցինք Լենինի գլխավոր պատգամն այն մասին, վոր բանվոր դասակարգը և նրա Կոմունիստական կուսակցությունը պետք է ղեկավարեն բոլոր աշխատավոր գյուղացիներին, հետզհետե ավելի ու ավելի նրանց մասնակից անեն պետության և տնտեսության կառավարության գործին:

Այստեղ պետք է հասկանալ ամենագլխավորը, ինչի մասին հաճախ ասում եր Լենինը. «Մեր կուսակցությունը և Կոմյերիտմիությունը վոչ միայն չեն ձգտում իրենց ուսերի վրա բառնալ հասարակական ամբողջ աշխատանքը և վերջինից հեռու պահել լայն մասսաներին, այլ ընդհակառակը, կոմունիստներն ու կոմյերիտականները պարտավոր են հարյուր հազարավոր բանվորներին ու գյուղացիներին համախմբել ու կազմակերպել և հասարակական աշխատանքներին մասնակից անել: Մտածել, վոր կարելի է սոցիալիզմ կառուցել միայն կոմունիստական ուժերով, առանց անկուսակցական բանվորների և գյուղացիների լայն մասսաների մասնակցության, այդ—դատարկ ինքնախաբեյություն է»: Այսպես է ուսուցանում ընկ. Լենինը:

Իսկ խորհուրդները հանդիսանում են իշխանության մի այնպիսի ձև, վորի մեջ խորը կերպով պետք է ծավալվեն ու զարգանան պրոլետարական մասսաների և չքավոր ու միջակ գյուղացիության լայն խավերի ուժերը:

Այժմ, յերբ գյուղական տնտեսությունն արդեն վոտքի յե կանգնել և դուրս յեկել քայքայված վիճակից, վորի մեջ նրան ձգել եր պատերազմը, գյուղացիությունը սկսել է յերևան բերել մեծ ցանկություն՝ հասարակական գործերով պաղպղակել: Այդ յերևում է, որինակ, նրանից, վոր գյուղում Կոմյերիտմիությունն աճում է վոչ թե որերով, այլ ժամերով, այդ յերևում է նրանից, թե ինչպես հետզհետե ավելանում է դպրոցի, խրճիթ-ընթերցարանի, լրագրի պահանջը, ուժեղանում է ձգտումը դեպի կոոպերացիան:

Գյուղացիության քաղաքական ակտիվության աճումը պարզ յերևում է մանավանդ խորհուրդների վերընտրություններից: Խորհուրդների վերընտրությունները գյուղում (վորոնք տեղի յեն ունենում ամեն տարի) ներկա տարում ցույց տվին, վոր գյուղացիությունը (չքավոր ու

միջակ գյուղացին) տարեց-տարի ավելի ու ավելի ուշադրությամբ յե վերաբերվում դեպի իր խորհուրդները: Որինակ՝ անցյալ տարվա (1925 թվի) վերընտրություններին ամբողջ Խորհրդային Միության մեջ մասնակցել են գյուղական ընտրողների ամբողջ կազմից 41%, իսկ ներկա տարում (1926 թ.) ընտրություններին մասնակցել են գյուղական ընտրողների արդեն 47%:

Անցյալ զրույցի մեջ ասացինք և թվերով ապացուցեցինք, վոր գյուղական խորհուրդները կազմված են չքավոր և միջակ գյուղացիներից: Ասացինք, վոր մեր պրոլետարական ժողովրդապետությունը, մեր Խորհրդային իշխանությունը կայանում է հենց նրանում, վորպեսզի բանվորները և չքավոր ու միջակ գյուղացիները հետզհետե ավելի ու ավելի մասնակից լինեն յերկրի և տնտեսության կառավարության գործերին:

Մենք այդ ուղղությամբ ի՞նչ հետևանքների յենք հասել: Այն, ինչ վոր կատարվել է մեր յերկրում, վոչ մի բան դրա հետ աշխարհումս համեմատվել չի կարող: Յե՛վ սակայն այդ քիչ է: Ձե՞ վոր խնդիրը միայն նրանում չե կայանում, վոր, որինակ՝ չքավոր գյուղացու կամ հետամնաց գեղջկուհու համար լայն ճանապարհ բացվի դեպի խորհուրդները: Մենք գիտենք, վոր գյուղական չքավորությունը, դա—գյուղացիության ավելի հետամնաց, խավար, կարիքների տակ կորացած, կիսազրազետ, անկուլտուրական դասն է, և նրա ակտիվությունը ավելի թույլ է, քան գյուղական գորբանների ակտիվությունը, իսկ մենք միևնույն ժամանակ պետք է ճգնենք, վոր գյուղացիության չքավոր մասը կարողանա իրոք մասնակցել պետությունը կառավարելու գործին:

Նույնը և՛ գեղջկուհիներին խորհուրդների մեջ քաշելու հարցում: Խորհրդային իշխանությունը գեղջկուհիներին ևս տվել է բոլոր իրավունքները՝ գյուղացիներին

համահավասար. բայց անցյալից ժառանգած իր հետամնացության պատճառով, գեղջկուհին չի կարողանում այդ բոլոր իրավունքները լրիվ ոգտագործել:

Մեր կոմունիստական կուսակցությունն ամեն կերպ աշխատում է գյուղի չքավորներին պաշտպանել կուլակների լծից, ոգնել չքավորներին, նրանց (ինչպես և առաջավոր ակտիվ միջակ գյուղացիներին) կազմակերպել խորհուրդների շուրջը, իրոք մասնակից անել հասարակական գործերին:

ՀԱՐՅԵՐԻ ԿՐԿՆՈՂՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ. Ինչո՞ւ կոմունիստների և կոմյերիտականների գլխավոր խնդիրը պետք է լինի գյուղացիներին խորհուրդների շուրջը համախմբելն ու կազմակերպելը:

Ինչո՞ւ զանդադ է գնում չքավոր գյուղացիներին կազմակերպելու աշխատանքը:

Խորհրդային աշխատանքներին ինչո՞ւ պետք է մասնակից անել գեղջկուհուն:

ԿՈՄՈՒՆԻՍՏԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ՅԵՎ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ԳՅՈՒՂԱՅԻՆՈՒԹՅԱՆ ԼԱՅՆ ԽԱՎԵՐԻՆ ԻՆՉՊԵՍ ԵՆ ՏԵՂԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐԻ ՄԻՋՈՑՈՎ ՄԱՍՆԱԿԻՑԱՆՈՒՄ ՅԵՐԿՐԻ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՅԵՎ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ԳՈՐԾԵՐԻՆ:

Մեր կուսակցությունը և Խորհրդային իշխանությունը իրենց նպատակ են դրել ավելացնել խորհուրդների մեջ մտած և մինչև այժմ խորհրդային աշխատանքին ակտիվ մասնակցություն ցույց տվող անկուսակցական գյուղացիների թիվը: Խորհուրդների թերություններից մեկը գյուղում հանդիսանում է այն, վոր ամբողջ աշխատանքը ծանրացած է մի բուռն աշխատավորների վրա, վորոնք և համարյա մենակ են տանում ագամինիստրատիվ պաշտոնները: Մինչդեռ գյուղում յերևան են գալիս գյուղացիների այնպիսի խմբեր, վորոնք խորհրդային որգաններում ունեցած իրենց մասնակցությամբ դրանց ոգնում են

աշխատանքը բարվոքելու և աշխուժացնելու: Դրանք՝ առաջավոր գյուղացիներն են, վոր արդեն սովորել են գնահատել տեղական հիմնարկությունների գործնեյությունը Խորհրդային իշխանության ընդհանուր քաղաքականության տեսակետից, դրանք՝ լրագրներով, կենտրոնական և գավառային իշխանության վորոշումներով ու հրամաններով հետաքրքրվողներն են: Կապված լինելով յերկրագործական աշխատանքի հետ և լավ իմանալով գյուղացիական տնտեսության առույթ կարիքները, — անկուսակցական գյուղացիները, լայն մասնակցություն ունենալով խորհրդային աշխատանքին, շատ մեծ ոգուտ կարող են տալ գյուղական խորհուրդներին:

Առաջ քաշել գյուղացիության չքավոր և միջակ խավերից այնպիսիներին, վորոնք կապված են գյուղատնտեսության հետ, վորոնք ընդունակ և ոգտակար են՝ վորպես գյուղխորհրդի, գավառամասային խորհրդի անդամ, առաջավոր գյուղացիներին մասսայորեն մասնակից անել խորհրդային շինարարության առանձին խնդիրներին, — այդ ձևով կարելի յե Խորհուրդների շուրջը անկուսակցական լայն մասսա ստեղծել: Անկուսակցական ակտիվիստների արած բոլոր առաջարկները պետք է քննվեն ուշադրությամբ. նրանց քննադատությունը՝ իշխանության ներկայացուցիչների կողմից կատարած անկանոնությունների և որինազանցությունների մասին, ինչ չափով վոր դա իրավացի և նպատակահարմար է, պետք է ոգնի աշխատանքի մեջ յեղած թերությունները վերացնելու:

Մեր աշխատանքի թերությունը գյուղում կայանում է հենց նրանում, վոր գյուղի տնտեսական կյանքի ղեկավարությունը տեղական խորհուրդների կողմից դեռ ևս անբավարար է: Իսկ անհրաժեշտ է, վորպեսզի գավառամասային խորհուրդները տնտեսության զարգացման խըն-

դիրներում առաջ անցնեն, վորպեսզի նրանք կարողանան զրան ուղիղ ընթացք տալ: Միայն այդ ժամանակ նրանք գյուղացիության աչքում մեծ հեղինակություն ձեռք կբերեն և վստահություն կվայելեն:

Գյուղական խորհուրդների, գավառամասային խորհուրդների աշխատանքներում պետք է ճգնել հասնել այնպիսի վիճակի, վոր գյուղացիական մասսան տեղյակ լինի նրանց աշխատանքներին, տեսնի և հասկանա, թե գյուղացիների համար ինչ չափով և ոգտակար նրանց աշխատանքը, վորպեսզի նա կարողանա գնահատել, թե ինչն է վատ և ինչը՝ լավ:

Ի՞նչպես և ո՞վքեր են կազմում, որինակ՝ գյուղական տնտեսության զարգացման պլանը կամ գավառամասային բյուջեն (մուտքի և յեւքի հոգւածները), ի՞նչու համար է այդ կազմվում, ո՞ւմ է այդ հարկավոր,— այդ մասին գյուղացիութիւնը պետք է անպատճառ իմանա, և վոչ միայն իմանա, այլ և մասնակցութիւն ունենա այդ պլանները կազմելու աշխատանքում, զրանց քննադատութիւնը և կիրառմանը: Իսկ իրականութիւն մեջ լինում է այնպես, վոր տնտեսական առաջնակարգ նշանակութիւն ունեցող և գյուղացիութիւնը հետաքրքրող հարցերը նրան չեն բացատրում, գյուղացիութիւնը թույլ չեն տալիս, վոր նա մասնակցե այդպիսի խնդիրների վորոշումներին:

Հաճախ պատահում են նաև այնպիսի գյուղխորհուրդներ և գավառամասային խորհուրդներ, վորոնք իրենց աշխատանքը տանում են գյուղացիութիւնից մեկուսացած. այդ նշանակում է, վոր գյուղացիութիւնը տեղեկութիւն չի ունենում իր լիազօրների աշխատանքի մասին և հաճախ այնպես է լինում, վոր հենց իրենք՝ խորհրդային որդանները՝ գյուղում չեն իմանում, թե գյուղն ինչ կարիքներ ունի և ինչ խնդիրներ են նրան զբաղեցնում:

Որինակ՝ յերբ գյուղը հետախուզող հանձնաժողովը հարց է տվել գավառամասային խորհուրդներից մեկին, թե ազգաբնակչութիւնը ինչ չափով կարիք ունի հացի, գութանների, սերմացուի և այլն, հող-բաժանմունքի վաւրիչն այսպիսի պատասխան է տվել. «Յես չգիտեյի, վոր նման պարտականութիւններ ունեմ. զրանց մասին ինձ վոչ վոք չի ասել, ուստի և յես այդ հարցերի մասին վոչինչ չեմ հոգացել»: Գավառամասային գործկոմի յերկրորդ անգամը (Ֆինանսական բաժ. վարիչը), այն հարցին, թե ինչպես պետք է հաշվել գյուղատնտեսական հարկը, պատասխանում է. «Յես այդ մասին վոչինչ չգիտեմ: Յես վոչ վոքի չեմ բացատրում»:

Ինքնըստինքյան հասկանալի յե, վոր խորհրդային այդպիսի աշխատողները և այդպիսի գործկոմները գավառամասի տնտեսական և քաղաքական կյանքը ղեկավարել չեյին կարող և գյուղի տնտեսական ու քաղաքական կյանքն ընթացել է առանց նրանց ղեկավարութիւն:

Գյուղացիութիւնի տնտեսական կարիքներին անտեղյակ լինելուց բացի, խորհրդային աշխատանքը գյուղում ունեցել է նաև ուրիշ հիւանդութիւններ:

Նրանցից գլխավորը մենք համարում ենք «ռազմական կոմունիզմի» մնացորդները: Այդ ի՞նչ հիւանդութիւն է չիչեցեք, թե գյուղում գլխավորապես ինչու՞ն եր կայանում աշխատանքը քաղաքացիական կովի տարիներում: Այդ տարիներում ամբողջ աշխատանքը կազմում էր այն, վոր կուլակների թագցրած հացը գտնեյին, բանակից փախած զեզերտիրին, թագնւած հակահեղափոխականին գրտնեյին: Այն ժամանակ կոմունիստի, կոմյեբիտականի կամ կարմիր-բանակայինի հրամանը փոխարինում էր գյուղական կամ գավառամասային գործկոմի աշխատանքին: Անկուսակցական գյուղացիութիւն լայն խավերը, գյուղական տնտեսութիւնի ավերումից ընկճւած, խորհուրդներում հա-

մարյա թե չեյին մասնակցում: Քաղաքացիական կատաղի կռվի պայմաններում, յերբ յերկրում լարված դրություն եր տիրում, գյուղը ղեկավարվում եր ադմինիստրատիվ ճնշման միջոցով, հրամանի միջոցով: Այսպես եր քաղաքացիական պատերազմի, ավերումի և քաղցի տարիներում: Այժմ դրությունը միանգամայն այլ ե. նախ՝ Կոմունիստական կուսակցությունը և Կոմյերիտմիությունը ճգնում են, վորպեսզի կոմունիստներն ու կոմյերիտականները դադարեն գյուղում խորհրդային հասարակայնության հրամանատարներ ու ադմինիստրատորներ լինելուց ու դառնան գյուղական ղեկավարներ, կազմակերպիչներ, վորոնց շուրջը, խորհուրդների միջոցով, կհամախմբվի ամբողջ միջակ ու չունևոր գյուղացիությունը:

Յերկրորդ՝ Կուսակցությունն ու կոմյերիտմիությունը ճգնում են, վոր գյուղում խորհուրդները դառնան իշխանության լիակատար իրավատեր և միակ որգաններ, ճըգնում են՝ վորպեսզի նրանց ամբողջ աշխատանքը վերակառուցվի խորհրդային դեմոկրատիայի հիման վրա, գյուղացիության զլխավոր մասսայի՝ դեպի նրանց տածած վստահության հիման վրա:

Յերրորդ՝ Կուսակցությունը և կոմյերիտմիությունը ճգնում են գյուղում ամբողջովին և լայն կիրառել հեղափոխական որինականությունը:

Վերջին յերեք տարիների ընթացքում այդ խնդիրներն իրագործելու տեսակետից շատ բան ե արված: Կուսակցությունը և խորհրդային իշխանությունը գործ են դրել արենսդրական և բացատրական բնույթի մի շարք միջոցներ: Գյուղի կուսակցականներն ու կոմյերիտականները հետզհետե ավելի լավ են ըմբռնում կուսակցության քաղաքականության կուրսը գյուղում: Սակայն, գյուղական բջիջներից, գյուղխորհուրդներից ու գավառամասային խորհուրդներից վոմանք, այլ և գյուղական աշխատավորներից

վոմանք դեռ մինչև այսոր ել «ռազմական կոմունիզմի» մնացորդներից չեն բժշկվել:

Դեռևս հազվագյուտ չեն այնպիսի դեպքեր, յերբ կուսակցական կամ կոմյերիտական բջիջը փոխում կամ նշանակում ե աշխատավորներին առանց այն որգանի, վորի կողմից նրանք ընտրված են յեղել, ընտրողների կամքին հակառակ՝ նրանց վզին են փաթաթում իրենց թեկնածուներին և այլն:

Դեռ հազվագյուտ չեն նաև այնպիսի դեպքեր, յերբ գավառամասային և գյուղական գործկոմները խանգարում են հեղափոխական որինականությունը, որինակ՝ հետապնդում ու հալածում են նրանց, վորոնք քննադատում են խորհրդային իշխանության գանադան անկանոն գործերը, գյուղացիությունից անորեն տուրքեր են գանձում, քրմահաճ բանտարկություններ կատարում, վախեցնում և այլն:

ՀԱՐՅԵՐԻ ԿՐԿՆՈՂՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ. Ո՞ւմ կարելի յե համարել գյուղի ակտիվ աշխատող:

Ինչո՞ւ պետք ե ճգնել, վոր գյուղխորհուրդները, գավառամասային խորհուրդները, գավառային խորհուրդները ադգաբնակությանը հրապարակական հաշվետվություն անեն:

Կոմունիստներն ու կոմյերիտականները գյուղում ի՞նչ կերպ պետք ե ձեռք բերեն գյուղացիության վստահությունը:

ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐԻ ԸՆՏՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ՄԵՉ ԻՆՉ ԵՆ

ՍՈՎՈՐԵՑՆՈՒՄ

Խորհուրդների աշխատանքն աշխուժացնելու և բարվորելու նպատակով, մեր կուսակցությունը իր ուշադրությունը դարձրեց նախ նրա վրա, թե տեղերում ինչպես են կատարվում խորհուրդների ընտրությունները և դրանք ինչպես պետք ե կատարել: Համեմատենք 1924, 1925 և 1926 թվերին կատարված ընտրությունները (ԽՍՀՄ-ի մասշտաբով): Խորհուրդների ընտրությունները գյուղում, դեռ 1924 թվին, կուսակցության և խորհրդային իշխա-

նության առաջ յերևան հանեցին մեր գյուղական աշխատանքի գլխավոր հիվանդությունները: Ամենից առաջ պարզվեց, վոր գյուղացիությունն այդ տարում ընտրություններին վերաբերվել է բավական անտարբեր, և ընտրական ժողովներին ներկա գտնված ընտրողների թիվն ավելի պակաս է յեղել՝ համեմատած 1923 թ. ընտրողների մասնակցության հետ: Բայց՝ միևնույն ժամանակ՝ 1924 թ. ընտրությունների հետևանքով, գյուղական խորհուրդներում կոմունիստների տոկոսը խիստ բարձրացավ:

Կոմունիստներ յեկ կոմյեդիսակացներ կային՝

մինչև 1924 թ.	1924 թ. մինչ.
Գյուղխորհուրդներում՝ 6 0/0,	11 0/0,
Գավառային համագումարներում՝ 11 1/2 0/0,	27 0/0,
Գավառային գործկոմներում (ВИК)՝ 40 0/0,	60 1/3 0/0.

Ինչ էն վկայում 1924 թ. այդ յերկու ընտրությունների առանձնահատկությունները.— անկուսակցական գյուղացիության անմասնակցությունը, անտարբեր վերաբերմունքը և միևնույն ժամանակ կոմունիստների թվի ավելացումը խորհուրդներում: Դրանք վկայում են այն մասին, վոր կուսակցականների և կոմյեդիստականների թիվն ավելացել է վոչ թե այն պատճառով, վոր ավելացել է գյուղացիության վստահությունը դեպի կուսակցությունն ու կոմյեդիստությունը, այլ այն պատճառով, վոր ճշմարտ է գործ դրվել, զոռով մեջ են քաշել կուսակցականներին և կոմյեդիստականներին՝ ընտրողների կամքին հակառակ:

Կուսակցության կենտրոնական կոմիտեն դեռ այն ժամանակ ցուցմունք արեց, վոր այժմ գլխավոր խնդիրը կայանում է վոչ թե նրանում, վոր ինչ միջոցներով ել լինի՝ խորհուրդներում ավելացվի կոմունիստների թիվը, այլ նրանում, վոր կոմունիստական կուսակցությունն ամբողջ-

ջովին վերցրած, ինչպես նաև խորհուրդներում աշխատող կոմունիստները ավելի՝ լավ դեկավարեն գյուղացիական մասսային:

Այս բացատրությունների հետ միաժամանակ, խորհրդային գծով տրվեցին մանրամասն ցուցմունքներ այն մասին, թե ինչպես պետք է կատարել խորհուրդների ընտրությունները՝ ազդաբնակչության ակտիվ մասնակցության հիմունքներով: Բացի դրանից, մի շարք տեղերում, ուր գյուղացիների մասնակցությունն ընտրություններին անբավարար է յեղել, այդ տեղերում կատարված ընտրությունները ճանաչվեցին սխալ և նշանակվեցին վերընտրություններ:

1925—1926 թ. ընտրություններին մեծ աշխատանք կատարվեց.— բացատրվեց կուսակցության քաղաքականությունը գյուղում, գումարվեցին չքավոր գյուղացիության և ակտիվ ժողովներ, լայն չափով տեղի ունեցան գյուղխորհուրդների, գավառամասային խորհուրդների հաշվետվություններ՝ շատ ավելի լավ, շատ ավելի մեծ չափով՝ քան առաջ եր, ազդաբնակչությունը մասնակից արվեց ընտրություններին և այլն:

Թե ինչպիսի հետևանքներ ունեցան գործ դրած այդ միջոցները, կարելի չէ տեսնել հետևյալից (քաղվածք մի գեկուցումից)։

«Գյուղացիները հենց վոր իմացան խորհուրդների վերընտրությունների մասին, իսկույն սկսեցին գյուղխորհուրդների և գավառամասային խորհուրդների կազմի թեկնածուներ վորոշել և դրանց քննադատությամբ զբաղվել: Այդ քննադատությունները տեղի եյին ունենում և՛ ընտանիքում, և՛ տներում, և՛ փողոցներում, և՛ ճանապարհին՝ ուր հավաքված եյին լինում գյուղացիների խմբեր: Այժմ արդեն խորհրդի մեջ անցնելը մեծ պատիվ է: Իսկ առաջ անց եյին կացնում հենց ենպես, խնդրին անտարբեր վերաբերվելով»:

Այնտեղ, ուր ժողովներին հարյուր մարդուց ավելի չենին հավաքվում, դրանից հետո հավաքվում էին յերեք հարյուրից մինչև չորս հարյուր մարդ։ Մասնակցողների ընդհանուր տոկոսը ցույց է տրված զրույցիս սկզբում։ 1925—1926 թ. ընտրական կամպանյան գյուղում բարվոքեց գյուղի դրությունը քաղաքական տեսակետից։ Հետաքրքրությունը դեպի խորհուրդները խիստ ուժեղացավ։ Վստահությունը դեպի կուսակցությունն անկասկած աճեց։ Կուսակցության հենտրոնական կոմիտեն՝ խորհուրդների աշխուժացման քաղաքականության հետևանքները (1926 թ. հուլիսին) այսպես գնահատեց. «Կուսակցության վերջրած հաստատուն կուրսի հետևանքով, այլ և անկուսակցական բանվորներին ու գյուղացիներին խորհուրդներին ավելի մեծ չափով մասնակից անելու հետևանքով, անխուսափելիորեն մի քիչ պակասել է կոմունիստների տոկոսը մանավանդ այն խորհուրդներում, ուր առաջ այդ տոկոսը չափազանց մեծ էր (որինակ՝ քաղաքային խորհուրդներում)։ Յեվ սակայն՝ վերջին վերընտրությունների հետեւանքով կուսակցության ղեկավարող դերը խորհուրդներում փոչ միայն չի թուլացել, այլ ընդհակառակը, անկասկած ուժեղացել է»։

ՀԱՐՅԵՐ՝ ԿՐԿՆՈՂՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ. Ինչո՞ւ պետք է աշխատել, վոր խորհուրդների ընտրություններին ավելի շատ թվով ընտրողներ մասնակցեն։

Ի՞նչ կերպ կարելի չէ հաստատուն դարձնել գյուղացիների ունեցած վստահությունը դեպի կուսակցությունն ու կոմյունիստներին։

ԳՅՈՒՂԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐԻ ՅԵՎ ԳԱՎԱՌԱՄԱՍԽԱՆՈՒ
ԳՈՐԾԿՈՄԵՏԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐՆ ՈՒ ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒ-
ԹՅՈՒՆՆԵՐԸ.

Մենք քննեցինք գյուղական խորհուրդների աշխուժացման և աշխատանքի բարվոքման գլխավոր հարցերը.

այժմ տեսնենք, թե ինչ իրավունքներ և պարտականություններ ունեն գյուղական խորհուրդները և գավառամասային գործկոմիտեները։

Գյուղում հաճախ այնպես է լինում, վոր գյուղական խորհուրդն իսկի չի յերևում, նրա ձայնը չի լսվում, իսկ ամբողջ գյուղխորհրդի փոխարեն գործում է նրա նախագահը կամ քարտուղարը։ Հազվագյուտ չեն և այնպիսի դեպքեր, յերբ գյուղխորհուրդը անգործության է մատնված լինում, բայց վորովհետև սպասել չի կարելի (հիվանդ հարցերը հուղում են գյուղացիությանը), նախաձեռնությունը բոլոր հարցերում իր վրա չէ վերցնում համայնական ժողովը։ Յեվ հենց այստեղ է, վոր չես կարողանում հասկանալ, թե ով է գյուղը կառավարում և ով է պատասխանատու ընդունված վորոշումների համար։

Անհրաժեշտ է, վոր գյուղխորհուրդները նախապատրաստեյին համայնական ժողովի աշխատանքը՝ նախապես քննեյին այն բոլոր հարցերը, վոր դրվելու չեն ժողովին։

Համայնական ժողովում ընդունված վորոշումների և դրանց իրագործման համար պատասխանատու պետք է լինի գյուղխորհուրդը։ Ուստի և նա պետք է քննի համայնական ժողովի արձանագրություններն ու վորոշումները, կյանքում կիրառե այն վորոշումները, վորոնք խորհրդային որենսդրությանը համապատասխանում են։ Իսկ վոչ-որինական վորոշումները (համայնական ժողովի կայացրած) գյուղխորհուրդը պետք է փոխե։ Գյուղական և գավառամասային խորհուրդների պարտականությունն է հոգալ գյուղի կամ գավառամասի տնտեսական ու կուլտուրական դրության մասին։ Գյուղական և գավառամասային խորհուրդները պետք է իրենց վրա վերցնեն նախաձեռնությունը՝ գյուղական տնտեսության բարվոքման խնդիրներում, վորպեսզի հողաշինարարությունը տեղի ունենա հողի ոգտագործման լավագույն յեղանակների պրոպագանդայի հետ զուգընթացաբար, վոր-

պեսզի ազգաբնակչութիւնը տնտեսավարութեան հին-պա-
պենական յեղանակներէց անցնի նոր, ավելի շատ յեկա-
մուտ տվող ու ոգտակար յեղանակներէ:

Հասկանալի յէ, վոր միայն գյուղխորհրդի կամ գա-
վառամասային խորհրդի անդամները մենակ՝ գյուղական
հետամնացութիւնը մեղմել չեն կարող: Այս խնդրում
պետք է գործի մեջ քաշել գյուղի հասարակական բոլոր
կազմակերպութիւնները և ամբողջ ազգաբնակչութիւնը:

Գյուղխորհուրդների տնտեսական գործնեյութեան ծա-
վալման համար քիչ նշանակութիւն չունի գավառամա-
սային բյուջէն: Այդ ի՞նչ բան է: Դա—գավառամասային
խորհրդի յեկամուտներէ և ծախսերի ցուցակն է, պետա-
կան և հասարակական միջոցները գավառամասի կարիք-
ների համար ոգտագործելու կարգն է: Յերբ գավառամա-
սային գործկումը ղեկավարվում է իր բյուջեյով, հաշվում
է իր ծախսերն ու յեկամուտները, վորոշում է՝ թէ ի՞նչն
է եյական և ինչը՝ վոչ եյական—ինչի վրա ավելի շատ
փող պետք է ծախսի, ինչի վրա՝ քիչ պետք է ծախսի,
ըստ վորում այդ բոլոր հարցերին մասնակից է անում
տնտեսական տեսակետից շահագրգռված գյուղացիու-
թեանը,—այդպիսի գործկումը գյուղացիութեանը հենց դրա-
նով էլ մասնակից է անում գավառամասի կառավարութեան
գործերին՝ նրա համար հասկանալի պարզ միջոցով:

Սակայն գավառամասի տնտեսութիւնը կարգի բերե-
լուց և գավառամասի բյուջէն կազմելուց հետո ևս նա ելի
շատ հոգսեր ունի:

Մի գյուղացի այսպես է նկարագրում բյուջեյի
դրութիւնն իրենց գյուղում. «Վատ է մեր բյուջեյի
դրութիւնը: Տարվա սկզբից մի քանի ամիս հետո բյու-
ջեյի մեջ վեց հազարանոց մի անցք բացվեց և գավառա-
մասի ամբողջ տնտեսական դրութիւնը խախտվեց: Ծառա-
յողներէ ոռճիկները չեն վճարում, գրասենյակում թուղթ

չկա: Դպրոցի աշխատանքներն ընդհատումներով են տեղի
ունենում: Վառելիք չկա: Գործկումի կասսան դատարկ է:
Զնայած այն հանգամանքին, վոր վեց հազար ուրբլի ավել
ենք ծախսել, սակայն կարևոր պետքերի համար միայն կո-
պէկներ են տվել: Թեև գրասենյակի համար գնել են գրամե-
քենա, վորը, ի դեպ ասած՝ անպետք դուրս յեկավ: Բյու-
ջէն կազմելու գործում պետք է մասնակցեն վոչ միայն
գավառամասային գործկումի անդամները, այլ և առաջա-
վոր տնտեսարարները: Ծախսի հոգվածները կազմելու և
վորոշելու ժամանակ, պետք է հրավիրել և՛ անասնաբու-
ժին, և՛ դպրոցական ուսուցչին, և՛ խրճիթավարին, պետք
է հարցնել նրանց՝ ինչի՞ համար և ի՞նչքան միջոցներ
են պետք»:

Ինչո՞ւմ է կայանում մեր գավառամասային բյուջե-
ների մեծամասնութեան հիմնական թերութիւնը:

Գավառամասային բյուջեյում խոշոր մաս են կազ-
մում ամեն տեսակի վարչական ծախսեր, նրանք հաճախ
կլանում են բյուջեյի մեծ մասը: Ուստի և գավառամա-
սային բյուջեյի ստեղծման և նրա ուժեղացման հետեանք-
ները գյուղացիների աչքին չեն յերևում:

Իսկ գործը պետք է այնպես տանել, վոր նույնիսկ
ամենափոքրիկ հաշիւութիւնը գյուղացիների համար աղին-
հայտնի լինի:

Տեղական խորհուրդների ամբողջ գործնեյութիւնը
կարելի յէ բաժանել յերկու մասի. դրանք են՝ գյուղի կա-
ռավարութեանը վերաբերող խնդիրները և գյուղի տնտե-
սական-կուլտուրական գործերը ղեկավարելու խնդիրները:

Առաջին մասին վերաբերում են՝ անմիջական կարգա-
պահութիւնը, ամեն տեսակի ցուցակագրութիւն և այլն:

Տնտեսական և կուլտուրական գործնեյութեանն ու
ղեկավարութեանն են վերաբերում՝ 1) հոգատարու-
թիւն՝ գյուղի բարեկարգութեան մասին (որի-

նակ՝ ճանապարհների շինարարություն, պոստային հա-
ղորդակցություն և այլն). 2) առողջության պաշտ-
պանություն հոգատարությունը (որինակ՝ մարդ-
կանց ու կենդանիներին բժշկելը, գյուղի առողջապահական
դրությունը, հիվանդանոց, դեղատուն, անասնաբուժական
կայան և այլն). 3) հոգատարություն՝ գյուղի լուսա-
վորություն մասին: Այստեղ պետք է հասկանալ ան-
գրագիտության վերացումը, լրագրներին բաժանորդագր-
վելը, դպրոցի, խճիթ-ընթերցարանի, գրադարանի պաշտ-
պանությունը և այլն:

Իհարկե, ավելորդ է ասել, վոր գյուղացին խորհրդ-
դային իշխանություն մասին դատում է, նկատի առնելով
այն, թե արդյոք լավ է գործում պոստը, արդյոք ճանա-
պարհները կարգի՞ յեն բերված, արդյոք բժիշկն ուշադիր
է նայում, արդյոք դպրոցը մաքուր է, լո՛ւյս է, տաքա-
ցրած է: Գյուղացիները մասսաներով խորհուրդների
յետևից կզնան միայն այն ժամանակ, յերբ նրանք իրենց
սեփական աչքերով կտեսնեն, թե ինչպես է զարգանում
գյուղի տնտեսական-կուլտուրական կյանքը և թե դրանից
նրանց ինչ ոգուտ կա:

ՀԱՐՅԵՐԻ ԿՐԿՆՈՂՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ. Ի՞նչ է գավառա-
մասային բյուջեն:

Ինչպե՞ս պետք է կազմել գավառամասային բյուջեն:

Գավառամասի տնտեսության համար ի՞նչ կարող է
անել գյուղխորհուրդը, գավառամասային խորհուրդը:

Ի՞նչ կարող է անել գյուղխորհուրդը, գավառամասային
խորհուրդը՝ իր շրջանի կուլտուրական մակարդակը բարձ-
րացնելու համար:

ԽՆԴԻՐՆԵՐԻ ՅԵՐՐՈՐԴ ԶՐՈՒՅՑԸ ՄՇԱԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ.

1. Գյուղխորհրդի կամ գավառամասային խորհրդի մեջ
մասնակցող ձեր ներկայացուցչի գեկուցումը դրեք բջիջի
ժողովում և քննեցեք:

2. Ձեռք բերեք ձեր գավառամասի յեկամուտների և
ծախսերի ցուցակը (գավառամասային բյուջեն) և քննեցեք
այդ. նայեցե՛ք, թե քանի տոկոս է հատկացված կուլտու-
րական ծախսերի:

3. Լսեցե՛ք գավառամասային քաղլուսի կոմիտեյում
մասնակցող ձեր ներկայացուցչի գեկուցումը իր աշխատանքի
մասին: Նրանից իմացեք, թե գավառամասում քանի՞ անգրա-
գետ կոմյերիտականներ, անգրագետ պատգամավորներ,
գյուղխորհրդի անգրագետ անդամներ կան և քննեցեք, թե
ձմեռվա ընթացքում ի՞նչպես կարելի յե վերացնել անգրա-
գիտությունը դրանց շրջանում:

Ինչո՞ւ թագավորական կառավարութիւնը այդպէս կողոպտում եր հպատակ ժողովուրդներին:

Ահա թե ինչու:

Մենք արդեն գիտենք, վոր ուս գյուղացիութեան դրութիւնը ցարեգմի ժամանակ շատ վատ եր: Քանի՞ քանի՞ անգամ ուս գյուղացին ապստամբել ե, ուղեցել ե խել կալվածատիրոջ հողերը: Յարական իշխանութիւնը փոխանակ ինքը խելու կալվածատերերի հողերը և հանձնելու գյուղացոց, գրավում եր նոր յերկրներ, իրեն վերցնում լավ հողերի մեծ մասը, իսկ մի մասը տալիս ուս գյուղացիներէից նրանց, ովքեր կցանկանային տեղափոխվել գրաված նոր շրջանները: Այդ կերպ՝ թագավորական կառավարութիւնը կամենում եր կալվածատերերին պաշտպանել ուս գյուղացիների արդար ցասումից: Ճիշտ ե, ուս գյուղացին ստանում եր գրաված յերկրի գյուղացու հողը մշակելու համար, բայց այդ ամենը կառավարութիւնը անում եր հոգուտ կալվածատերերի:

Թագավորական կառավարութիւնն ուներ նաև մի ուրիշ նպատակ: Ձե՞ վոր նվաճված ժողովուրդն ընկնում եր ցարի և նրա ոգնականների՝ ուս կապիտալիստների, կալվածատերերի, առևտրականների լծի տակ և ամեն հարմար դեպքին նվաճված ժողովուրդը կարող եր ապստամբել: Վորպեսզի թագավորական կառավարութիւնը կարողանար կառավարել մի այնպիսի հսկայական յերկիր, ինչպիսին Ռուսաստանն եր, ուս գյուղացիներէ շրթունքին լեղր եր քսում և ուղարկում ծայրագավառները, տալիս եր նրանց հողաբաժիններ, վորպեսզի պետք յեղած դեպքում ուս գյուղացուն ոգտագործեր ոտարագգի գյուղացու դեմ: Հիմա պարզ ե, թե ինչու տեղական ժողովուրդը չեր սիրում այն ուս գյուղացիներին, վորոնք գալիս եյին իրենց հողերը խելու: Հպատակ ժողովուրդը, տեսնելով՝ թե ինչպէս ուս պրիստավը, ուրյադնիկը, դազախը գալիս և իրենց ար-

տերի տերն եյին դռնում, ատում եր բոլոր ուսներին:

Թագավորական կառավարութիւնն ու բուրժուազիան շահագրգռված եյին, վորպեսզի Ռուսաստանի ծայրերում ապրող ժողովուրդները վո՛չ տնտեսապէս, վո՛չ ել կուլտուրապէս չզարգանան:

Ռուս առևտրականներին ձեռնառ եր, վորպեսզի Սիբիրում ապրող հետամնաց ժողովուրդները չզարգանան և միշտ պարապեն ձկնորսութեամբ ու վորսով: Ռուս առևտրականները հետամնաց կիսավայրենի մարդկանցից շատ եժանգնով գնում եյին թանկարժեք մորթիներ, ձուկ: Շատ ժամանակ պատահում եր, վոր մորթիների փոխարեն ուս չարչին տալիս եր տեղացիներին արաղ կամ թութուն: Կովկասում ուղղակի կոպեկներ եյին վճարում պտուղներին և բրդին:

Միջին Ասիայում, ուր տեղացիները բամբակի արդունաբերութեամբ եյին պարապում, ուս գործարանատերերը իրենց գործարանները չեյին շինում այնտեղ: Թագավորական կառավարութիւնը վախենում եր այնտեղ գործարաններ հիմնել: Ձե՞ վոր գործարաններում պիտի աշխատեյին բանվորներ, վորոնք կարող եյին կազմակերպվել և մի գեղեցիկ որ ապստամբել: Քիչ ե, վոր նրանք կարող եյին ապստամբել, իրենց հետ կառավարութեան դեմ դուրս կբերեյին նաև ճնշված ժողովրդին: Ահա թե ինչու հին կառավարութիւնը վախենում եր Ռուսաստանի ծայրագավառներում հիմնել գործարաններ: Ահա թե ինչու հին կառավարութիւնը աշխատում եր Ռուսաստանի հեռավոր ծայրերը դարձնել կենտրոնական Ռուսաստանի գործարաններին միայն անհրաժեշտ հում նյութ մատակարարող շրջաններ:

Այդպիսի միջոցներով, թագավորական կառավարութիւնը ծայրագավառների դարգացմանը արգելք եր հանդիսանում, տեղական ժողովուրդներին պահելով տգիտութեան ու խավարի մեջ:

Վոչ-ուռս ժողովուրդներին համար թագավորական կառավարութիւնը դպրոցներ վո՛չ միայն չէր բաց անում, այլև ամեն կերպ արգելք էր հանդիսանում: Այդ ժողովուրդները ստիպված էին իրենց յերեխաներին ուռս դպրոցներ ուղարկել: Բայց բանը նրանումն է, վոր ուռս դպրոցների թիվն էլ այնքան շատ չէր, վոր աշխատավոր ժողովրդի զավակները կարողանային ուսում առնել: Յերեխաները ուռս լեզուն մեծագույն մասամբ չգիտէին և ընդհանրապես հին դպրոցներում սովորելու բան էլ չկար: Ի՞նչ էին սովորեցնում հին դպրոցներում: Չկարծեք թե անհրաժեշտ ոգտակար գիտութիւններ: Վո՛չ: Այնտեղ սովորեցնում էին աղոթքներ, կրօնական գանազան առասպելներ: Շատ դպրոցներ գտնվում էին վանքերի մեջ, իսկ ուսուցիչները՝ տերտերներն էին: Ինչ ասել կուզե, վոր շատ ժողովուրդներ իրենց հարազատ լեզվով չունէին թերթեր, գրքեր: Յեթե հին կառավարութիւնը թույլ էր տալիս տպել գրքեր, ապա այնպիսիները, վորոնցով հնարավոր լինէր թունավորել աշխատավորութեան գիտակցութիւնը:

Ռուս գործարանատերերին և կալվածատերերին ձեռնըտու էր, վոր Ռուսաստանի ժողովուրդներին ստիպում էին սովորել միայն ուռսաց լեզուն: Այդ ձեռնտու էր նրա համար, վորպեսզի հեշտութեամբ ուռս առևտրականը կարողանար իր մուշտարու հետ համաձայնութեան գալ, իսկ ուռս վոստիկանը կարողանար հեշտութեամբ հրահանգել և կառավարել վոչ-ուռս ժողովրդին:

Ռուսաստանում ապրող ժողովուրդներին ճնշողը միայն ուռս գործարանատերը, կալվածատերն ու պետական ծառայողները չէին: Կուլակը, կապիտալիստը, հարստահարողը—միևնույն է՝ վոր ազգին էլ պատկանելիս լինեն—միշտ էլ աշխատավորութեան դասակարգային թշնամիներն են: Բանից դուրս է գալիս, վոր, բացի ուռս հարստահարիչներից,

ժողովուրդների աշխատավորական մասսաները ունեյին և իրենց սեփական ազգային հարստահարիչները: Հայ, վրացի, հրեա կապիտալիստը նույն չափով հարստահարում էր հայ, վրացի, հրեա աշխատավորութեանը, ինչպես և ուռս կապիտալիստը: Բանվորին և գյուղացուն հարստահարելու գործում բոլոր ազգերի հարստահարիչները միանում են: Լեւինը գրել է, թե՝ «և՛ ուռսը, և՛ հրեան, և՛ գերմանացին, և՛ լեհը, և՛ ուկրայիացին—բոլորը, ով կապիտալ ունի, միացած շահագործում են բոլոր ազգերի բանվորներին»:

Բոլոր այդ շահագործողներին ոգնութեան էին գալիս հոգևորականները—քահանաները, մովաները, ռաբբիները, շամանները, վորոնք նստում էին աշխատավորութեան ուսին: Նրանք իրենց գործնեյութեամբ շատ ոգնում էին թագավորական ժանդարմներին և գաղտնի վոստիկաններին՝ ժողովրդին թալանելու և կողոպտելու համար:

ՀԱՐՅԵՐԻ ԿՐԿՆՈՂՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ, Ի՞նչու թագավորական կառավարութեանը հարկավոր էին հարևան ժողովուրդների հողերը:

Ո՞վ էր ոգնում ցարական կառավարութեանը՝ թալանել թույլ ժողովուրդներին:

ԻՆՉՈ՞Ւ ԲՈՒՐԺՈՒԱԶԻՍՅԻՆ ՀԱՐԿԱՎՈՐ Ե ՍՁԳՍՅԻՆ ԹՇՆԱՄՈՒԹՅՈՒՆԸ.

Թագավորական կառավարութիւնը, կալվածատերերը, գործարանատերերը միշտ էլ վախենում էին, թե մի գուցե հանկարծ բանվորներն ու գյուղացիք միանան և միասին դուրս գան իրենց դեմ: Ահա հենց այդ պատճառով էլ հին կառավարութիւնը աշխատում էր գտնել միջոցներ, վորպեսզի աշխատավորութիւնը իր իսկական թշնամիներից ուշադրութիւնը չեղէ: Այդպիսի միջոցներից մեկն էլ ազգերի թշնամութիւնն էր: Թագավորական կառավարութիւնը ասում էր իր բանվորներին ու գյուղացիք՝ տեսե՛ք, թե մենք ինչպես ամեն կերպ աշխատում ենք ուռսն

րին տալ զանազան արտոնություններ: Մեր կառավարությունը, ասում եյին ուսն բանվորներին ու գյուղացոց, հայրաքար ե վերաբերվում դեպի ձեզ: Բայց բոլոր չափերն զատած ուր զիտե՞ք ովքեր են,—հրեաները, թաթարները, հայերը և այլն: Նրանք, այդ ազգերը, մեզ՝ ուսններին, հանգիստ չեն թողնում ապրելու: Յեթե նրանք չլինեյին, մենք շատ հանգիստ կապրեյինք:

Թագավորական կառավարությունը հենց վոր տեսնում եր, վոր բանվորների ու գյուղացոց կողմից վտանգ ե սպառնում կալվածատերերին ու կապիտալիստներին, իսկույն ուժեղացնում եր ազգային թշնամության պրոպագանդան: Նա այդ ձևով կամենում եր բանվորների և գյուղացոց քննը իրենից հեռացնել, թափել տալ ոտարագգի ժողովուրդների վրա: Հին կառավարությունը միայն պրոպագանդայով չեր բավականանում: Նա յերբեմն նույնիսկ պատրաստում եր հատուկ արյունհեղութուն: Նա քանի՞ անգամ պատրաստել ե հրեաների ջարդ, հայ-թուրքական ջարդ և այլն: Թագավորական կառավարությունը անխղճորեն իր հարվածներն եր ուղղում վոչ-ուսն ժողովուրդների դեմ:

Այդպես եյին վարվում թագավորական վոստիկանները, կապիտալիստները այս կամ այն ազգի նկատմամբ, վորպեսզի աշխատավորության շարքերում ստեղծեն խառնաշփոթութուն, վորպեսզի իրենք կարողանան շարունակել իրենց շահագործումն ու թալանը: Չե՞ վոր, յեթե բանվորների և գյուղացոց մի մասը պայքարում ե, նույնիսկ թշնամաբար ե վերաբերվում դեպի մյուս մասը, հեղափոխական պրոլետարիատի շարքերը քայքայվում են: Կնչանակե՞ հին կառավարությունը հանգիստ կարող եր շարունակել իր գործնեյությունը:

Ոտար ժողովուրդներին շահագործելն ու ճնշելը մի կողմից, մյուս կողմից ել՝ ժողովուրդների մեջ թշնամության

սերմեր ցանելը յուրաքանչյուր կապիտալիստական կառավարության քաղաքականությունն ե: Առանց շահագործման ու կողոպուտի վոչ մի կապիտալիստական կառավարություն գոյություն ունենալ չի կարող: Անգլիական կառավարությունը, վոր կապիտալիստների, բուրժուազիայի կառավարությունն ե, հարյուրավոր միլիոն մարդկանց ե շահագործում և հարստահարում Աֆրիկայի, Ասիայի, Ավստրալիայի իր գաղութներում: Հազարավոր հնդիկ, արաբ, չինացի բանվոր և գյուղացի մեռնում են անգլիացի և ֆրանսիացի զինվորների գնդակներից նրա՝ համար, վոր նրանք կամենում են ազատվել ոտարագգի լծից: Իսկ այդ լուծը՝ իմպերիալիստների լուծն ե, վոր յեվրոպացիք դրել են հետամնաց գաղութային ժողովուրդների ուսերին: Չինաստանում՝ Շանհայ քաղաքում, յերբ մի չինացի անցնում ե այն փողոցը, վորտեղ յեվրոպացիք են ապրում, դրա համար նրան անգլիական վոստիկանները ծեծում են: Լեհաստանում լեհերը ծաղրանքի առարկա յեն դարձնում ազգային փոքրամասնություններին, վոր ապրում են այնտեղ: Ռումանական կառավարությունը գազանաբար ե վերաբերվում դեպի մոլդավացիները, հրեաները:

Մի խոսքով այնտեղ, ուր իշխում ե կապիտալը, այնտեղ գոյություն ունի ազգային ճնշում և հարստահարություն:

ՀԱՐՑԵՐ՝ ԿՐԿՆՈՂՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ. Ի՞նչ միջոցներով եր թագավորական կառավարությունը ատելութուն հարուցանում դեպի վոչ-ուսն ժողովուրդները:

Ինչո՞ւ համար Ռումաստանում վոչ-ուսն ժողովուրդներին կառավարությունը թշնամացնում եր իրար հետ կամ ջարդեր կազմակերպում:

Ի՞նչպես ԽՍՀՄ-ում ԻՇԽԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ԼՈՒԾԵՑ
ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՐՑԸ.

1917 թվի Հոկտեմբերյան հեղափոխությունը վերջ տվեց կապիտալիստների և կալվածատերերի իշխանու-

թյանը: Նա ազատեց բոլոր աշխատավորներին, նրանց հետ միասին և ճնշված ազգերին:

«Ուրհորդային հանրապետությունների հիմնվելու որից աշխարհի պետությունները բաժանվեցին յերկու բանակի՝ կապիտալիզմի բանակ և սոցիալիզմի բանակ:

Այստեղ՝ կապիտալիզմի բանակում՝ ազգային թշնամություն և անհավասարություն, շովինիզմ^{*)}), ազգային ճնշում և թալան, իմպերիալիստական գաղանություններ և պատերազմներ:

Այստեղ՝ սոցիալիզմի բանակում՝ փոխադարձ հավատ և խաղաղ կյանք, ազգային ազատություն և հավասարություն, ազգերի յեղբայրական ընկերակցություն»: (ԽՍՀՄ Սահմանադրություն):

Ընկ. Լենինը իր աշխատանքների մեջ ապացուցում էր, Վոր յերբ կապիտալիստները ճնշում են ոտար յերկրների ժողովուրդներին, դրանով նրանք ավելի՝ յեն իրենց բանվորներին ճնշում: «Յեվրոպական կապիտալիզմը, — ասում էր նա, — իր ուժը հավաքում է վոչ թե իր՝ յեվրոպական արդյունաբերական յերկրներից, այլ իր գաղութային կալվածքներից: Առանց ընդարձակ գաղութների, Վոր անհրաժեշտ են ապրանքներ ծախելու և այնտեղից հում նյութեր ստանալու, Անգլիայի կապիտալիստական իրավակարգը չէր կարող դիմանալ և անպատճառ կքայքայվեր: Ասիայի և Աֆրիկայի հարյուր-միլիոնավոր ազգաբնակչութունը պահելով ստրկի դրության մեջ, անգլիական իմպերիալիզմը միևնույն ժամանակ բուրժուազիայի ճանկերում է պահում բրիտանական պրոլետարիատին»:

Ահա թե ինչու այնպիսի մեծ նշանակութուն ունի հեղափոխական շարժումը գաղութներում, ուր գյուղացիությունը ժողովրդի գլխավոր մասն է կազմում:

^{*)} Շովինիզմ — ազգային ինքնահավանութուն, Վոր կապված է ուրիշ ազգերին արհամարհելու հետ:

Վորպեսզի համաշխարհային հեղափոխությունը հաջողություն ունենա, հարկավոր է Վոր արդյունաբերական յերկրների բանվորները միանան գաղութների ճնշված ժողովուրդների հետ և պայքար մղեն կապիտալիստների ու կալվածատերերի դեմ: Այդպես էր ասում Լենինը:

Կոմունիստական Ինտերնացիոնալը, այսինքն՝ աշխարհի կոմունիստական կուսակցությունները՝ գնում են Լենինի ցույց տված ճանապարհով: Իսկ Լենինն ասում էր, Վոր Կոմունիստական Ինտերնացիոնալի քաղաքականության ելությունը ազգային և գաղութային հարցերում պետք է կազմի բոլոր ազգերի ու յերկրների պրոլետարիատին ու աշխատավոր մասսաներին միմիանց մերձեցնելը, Վորպեսզի սրանք միասին հեղափոխական կռիվ տապալեն կալվածատերերին և բուրժուազիային: Վորովհետև միայն այդ տեսակ մերձեցումն է ապահովում կապիտալիզմի վրա տարվելիք հաղթանակը, առանց Վորի ազգային ճնշումն ու անհավասարությունը վոչնչացնել անհնարին է:

Լենինը ուսա բանվորներին և գյուղացիներին, սովորեցնում էր չմոռանալ ճնշված ազգերին: Նա ասում էր. «Գոյության պայքարի, մի կտոր հաց ձեռք բերելու վախի և վրդովմունքի մեջ ուսա բանվորներն ու գյուղացիք չեն կարող և չպետք է մոռանան ազգային այն ճնշումը, Վորի տակ գտնվում են Ռուսաստանում բնակվող տասնյակ և տասնյակ միլիոն «այլազգիներ»:

Միևնույն ժամանակ Լենինը սովորեցնում էր ճնշված ժողովուրդներին աշխատավորությանը՝ չխաբվել իր սեփական ազգային բուրժուազիայից: Այդ բուրժուազիան, ինչպես և ուսա բուրժուազիան, կամենում է բանվորներին և գյուղացոց խաբել, — ասում էր Լենինը:

Ազգային բուրժուազիան համոզում է իր ազգի բանվորներին և գյուղացոց, Վորպեսզի նրանք իր յետեից

գնան, իսկ ոռւս բանվորին և գյուղացուն ատեն: Ազգային բուրժուազիան աշխատում է համոզել և հավատացնել, վոր բոլոր ոռւսները—ոռւս բանվորը, ոռւս գյուղացին, ոռւս գործարանատերն ու ոռւս թագավորը նրանց ազգային թշնամիներն են:

«Մենք, պրոլետարներս,—ասում եր Լենինը,—տառ-նյակ անգամ տեսել ենք, թե ինչպես բուրժուազիան դա-վաճանում է ազատության, հայրենիքի, լեզվի և ազգի շահերին, յերբ նրա դեմ դուրս է գալիս հեղափոխական պրոլետարիատը»:

Մի՞թե մեզ հայտնի չէ, վոր բուրժուազիան՝ ամեն անգամ, յերբ բանվորներն ու գյուղացիք հեղափոխու-թյուն են անում, իսկույն հրավիրում է ոտար յերկրների զորքը, վորպեսզի ոտարի սվիններով իր յերկրի, իր ազգի բանվորներին և գյուղացոց իրեն հնազանդեցնի:

Այդպես, որինակի համար՝ վարվեց Ուկրայինայի բուրժուազիան, յերբ բանվորներն ու գյուղացիք ապս-տամբվեցին: Ուկրայինական բուրժուազիան մեկ ծախ-վեց Գերմանիային, մեկ Ֆրանսիային և մեկ ել ոգնու-թյան հրավիրեց լեհերին: Նույնը արին նաև վրացիք, յերբ ոգնության կանչեցին Անգլիայի իմպերիալիստներին կըռ-վելու իրենց բանվորների և գյուղացիների դեմ: Իսկ վեր-ջին որերին, յերբ Կարմիր բանակը վրացի բանվորների և գյուղացոց հետ միասին դեպի Սև ծով եր քշում վրացա-կան բուրժուական սպասավորներ մենշևիկներին, վերջին-ները թուրքերին հանձնեցին Բաթում քաղաքն ու բերդը, վորպեսզի դրանք բանվորա-գյուղացիական կառավարության ձեռքը չընկնին: Իսկ Հայաստանում միևնույն բանը չարի՞ն դաշնակները, վոր հայ բուրժուազիայի և իմպերիալիստ-ների լակեյներն էին: Յերբ Հայաստանի բանվորներն ու գյուղացիք ապստամբեցին դաշնակների դեմ և առաջ անցան դեպի Յերևան, դաշնակները, վոր կռվում էին

թուրքերի դեմ «մեծ» Հայաստանի համար, թուրքերին հանձնեցին և՛ Ղարսը, և՛ Ալեքսանդրոպոլը, և՛ Ղարաբաղի սան: Թե ինչքա՞ն գյուղացու և բանվորի կյանք կարճացավ այդ որերին, վոչ վոք չի կարող հաշվել:

Հենց վոր Ռուսաստանի բանվորները իրենց ձեռքը վերցրին իշխանությունը, Խորհրդային կառավարությունը հայտարարեց բոլոր ազգերի ազատություն: 1917 թվի նոյեմբերի 2-ին հրատարակվեց «Ռուսաստանի ժողովուրդ-ների իրավունքների դեկլարացիան»^{*)}: Այդ դեկլարացիան ստորագրել են ընկ. Լենինն ու ընկ. Ստալինը: Այնտեղ ասված է, վոր Հոկտեմբերյան հեղափոխությունը նպա-տակ է դրել ազատել բոլոր ճնշվածներին: Գյուղացիք ազատվում են կալվածատերերի լծից, բանվորները՝ գոր-ծարանատերերի, զինվորներն ու նավաստիները՝ միապե-տական զենեռալների լծից: Հարկավոր է, վորպեսզի ան-միջապես ազատագրվեն Ռուսաստանի նաև բոլոր մյուս ժողովուրդները, վոր կրում էին ամեն տեսակի զրկանք և արհամարհվում էին: Ազգերի այդ ազատությունը պիտի կյանքում կիրառվի վճռական կերպով և անմիջապես:

Դեկլարացիայի մեջ ասված է, վոր նոր կառավարու-թյունը Ռուսաստանի բոլոր ժողովուրդների հավասա-րությունը ճանաչում է: Ամեն մի ժողովուրդ իրավունք ունի այսորվանից վճռել իր բախտը: Յեթե նա ցանկանում է, կարող է իրեն համար նոր առանձին պետություն կազմել: Վոչ մի ժողովուրդ, վոչ մի կրոն սրանից հետո իրավունք չունի վորևե արտոնություն կամ առավելու-թյուն ունենալու: Բոլոր ազգային փոքրամասնություն-ները, վոր ապրում են նախկին ցարական Ռուսաստանում, պիտի հնարավորություն ունենան ազատ զարգանալու:

Այդ դեկլարացիան միայն թղթի վրա չմնաց, և վոչ ել միայն խոստում: Խորհրդային իշխանությունը վոչ

^{*)} Դեկլարացիա—հայտարարություն:

միայն հայտարարեց ազգերի հավասարութիւն, այլ և ամեն կերպ աշխատեց և ամեն միջոց ձեռք առաւ, վորպեսզի ազգերի հավասարութեան գործը կյանքում իրականացնէ։ Ռուսաստանի ժողովուրդներին մեծ մասը, շնորհիվ ցարական կառավարութեան քաղաքականութեան, շատ յետ եր մնացել։ Հարկավոր եր՝ նախ և առաջ՝ ստեղծել այնպիսի պայմաններ, վորպեսզի այդ ժողովուրդները կարճ ժամանակամիջոցում կարողանան հասնել ռուսներին և մյուս կուլտուրական ազգերին։ Այդ վոչ թե միայն տնտեսական հարցերում, այլ և քաղաքական ու կուլտուրական։ Ահա թե ինչ վորոշեց Համամիութենական Կոմունիստական Կուսակցութեան տասներորդ համագումարը։

«Այժմ՝ յերբ կալվածատերերն ու բուրժուազիան տապալված են, կառավարութեան նպատակն է վոչ-ռուս աշխատավոր մասսաներին ոգնելու, վոր հասնեն Կենտրոնական Ռուսաստանին և կարողանան 1) զարգացնել և հաստատուն դարձնել իրենց մոտ Խորհրդային իշխանութիւնը այն ձևերով, վոր համապատասխանեց այդ ժողովուրդների ազգային-կենցաղային պայմաններին, 2) իրենց մոտ զարգացնել և հաստատուն դարձնել մայրենի լեզվով դատարանը, ադմինիստրացիան, տնտեսական որդանները, իշխանութեան որդանները, վոր կազմված են տեղական կենցաղին և տեղական ժողովրդի հոգեբանութեանը ծանոթ, տեղական մարդկանցից, 3) իրենց մոտ զարգացնել մամուլը, դպրոցները, թատրոնը, ակումբային գործը և ընդհանրապես կուլտ-կրթական հիմնարկութիւնները մայրենի լեզվով»...

Համամիութենական Կոմունիստական Կուսակցութեան XII համագումարը նորից քննեց ազգային հարցը։ Այս անգամ ևս խնդիրը դրվել եր այն ձևով, թե արդյոք ի՞նչ նոր միջոցներ են հարկավոր, վորպեսզի բոլոր ժողովուրդներն ել իրապես ստանան ազգերի հավասարութիւն։

Այս համագումարին մի ավելորդ անգամ կրկնվում ե, վոր ռուս պրոլետարիատը իրապես և յերկար ժամանակ պիտի աջակցե Միութեան հետամնաց ժողովուրդներին՝ թե տնտեսական և թե կուլտուրական գործում։ Առաջին հերթին հարկավոր ե, վոր ռուս պրոլետարիատը մի շարք գործարաններ կենտրոնական նահանգներից տեղափոխի դեպի այն Խորհրդային հանրապետութիւնները, վորտեղ առաջ արդյունաբերութիւն չկար, վորտեղ ապրում են նախկին ճնշված ժողովուրդները։ Հարկավոր ե, վորպեսզի այդ գործարաններում աշխատեն տեղացիք, վոր հետագայում կարողանան իրենք կառավարել։ Նույն համագումարում ընդունվեց բանաձև, վորի մեջ առաջարկվում ե յին մի շարք նոր միջոցներ, վորոնց շնորհիվ կարելի յեր Միութեան ժողովուրդների ազատ զարգացումը ապահովել։ Վորոշումներից մեկում ասված ե, վոր հարկավոր ե հրատարակել այնպիսի որենքներ, վորոնք մայրենի լեզվի գործածութիւնը ապահովեն մանավանդ տեղական և ազգային ազգաբնակչութեանը սպասավորող պետական բոլոր որդաններում և հիմնարկութիւններում, այնպիսի որենքներ, վորոնք հեղափոխական խստութեամբ պատժեն ազգային իրավունքները և մասնավորապես՝ ազգային փոքրամասնութիւնների իրավունքները խախտողներին։

ՀԱՐՑԵՐ ԿՐԿՆՈՂՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ. Վո՞ր յերկրներն են կոչվում գաղութային։

Հեղափոխութիւնը ամբողջ աշխարհում հաղթելու համար ինչո՞ւ յն անհրաժեշտ, վոր գաղութները ազատագրվեն։

Ի՞նչ ե անում Խորհրդային իշխանութիւնը նրա համար, վոր մեզ մոտ ազգերի հավասարութիւն լինի։

Ճնշված ժողովուրդները լավ հասկացան և գնահատեցին խորհրդային իշխանությունը քաղաքականությունը: Նրանք տեսան, վոր միայն պրոլետարիատն է իրենց բարեկամը, վորը նրանց ազատեց անսանձ ճնշումից ու շահագործումից, և վորը ոգնում է նրանց տնտեսական և կուլտուրական բարգավաճմանը: Մենք ասացինք սկզբում, վոր խորհրդային իշխանությունը իր գոյություն առաջին իսկ օրից հայտնեց, վոր ժողովուրդները կարող են իրենց համար նոր կառավարություններ ընտրել, վոր նրանք կարող են հեռանալ, բաժանվել Ռուսաստանից: Չի անցնում մի յերկու-յերեք տարի, յերբ նախկին ճնշված ժողովուրդները մեկը մյուսի յետևից գալիս են Ռուսաստանի խորհրդային իշխանությունը միանում, կազմելով խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետությունների Միություն: Այնտեղ, ուր տարածվում էր Ռուսաստանի կայսրությունը, այժմ ապրում են ժողովուրդներ, վորոնք ունեն իրենց խորհրդային հանրապետությունն ու «ավտոնոմ» շրջանները (21 հանրապետություն է 15 ավտոնոմ շրջան): Այժմ բոլոր ազգերը լավ գիտեն, վոր կապիտալիստական կառավարությունները նրանցից յուրաքանչյուրին առանձին-առանձին շատ հեշտություններ կխորտակեն:

Ինչպես յուրաքանչյուր խորհրդային հանրապետություն չի կարող կապիտալիստներից առանձին պաշտպանվել, նա չի կարող նաև առանձին՝ միայն իր ուժերով վերականգնել տնտեսությունը: Բոլոր խորհրդային հանրապետությունները պիտի իրար փոխադարձաբար ոգնեն: Միայն այդ դեպքում նրանք կարող են հաջող կերպով կառուցել իրենց սոցիալիստական տնտեսությունը: Առա-

*) Այստեղ արգան—մի այնպիսի շրջան, վոր ունի իր սեփական օրենսդրությունը:

ջավոր ժողովուրդները ամեն կերպ կաջակցեն հետամնացներին: Կոմունիստական կուսակցությունն ընդունում է, վոր ուսու պրոլետարիատը պարտավոր է ոգնել մյուս ժողովուրդներին, վորոնք թե՛ տնտեսապես և թե՛ կուլտուրապես հետ են մնացել: Այժմ մենք սկսել ենք մեծ շինարարական գործ: Մեծ գործարաններ ենք կառուցում այնտեղ, վորտեղ առաջ հին կառավարության մոքոֆու անգամ չեր անցնում մի արհեստանոց հիմնել: Բաց ենք անում բոլոր ազգերի համար իրենց հարազատ լեզվով դպրոցներ: Վերջնականապես գործնականորեն վերացվում է հին կարգերից մնացած՝ ազգերի անհավասարությունը:

Վորպեսզի Կոմունիստական կուսակցության քաղաքականությունը կյանքում իրոք անցկացվի, վորպեսզի ամեն մի ազգ կարողանա ավելի լայն չափերով զգալ իր հավասար իրավունքները, խորհրդային բարձրագույն իշխանությունը այնպես է կազմված, վոր հնարավորություն է տալիս ամեն մի խորհրդային հանրապետության և ավտոնոմ շրջանին՝ մյուսների հետ հավասարապես իր շահերը պաշտպանել: Համամիության Կենտգործկոմը յերկու մասից է բաղկացած: Նրանցից մեկը՝ «Միության խորհուրդը» ընտրվում է Համամիության կողմից, իսկ մյուսը՝ «Ազգությունների խորհուրդը» է: Այստեղ ամեն մի խորհրդային հանրապետություն (անկախ նրա մեծությունից) ուղարկում է 5-ական ներկայացուցիչ, իսկ ավտոնոմ շրջանները՝ 1-ական: Կենտգործկոմի հրատարակած ամեն մի օրենք կարող է կյանքում կիրառվել, յեթե նա ընդունված է թե՛ Միության խորհրդի և թե՛ ազգությունների խորհրդի կողմից:

Այդպիսով, Ազգությունների խորհուրդը ամեն մի ազգի իրավունքները հավասարապես պաշտպանում է, անկախ այն հանգամանքից, թե ինչ մեծություն է այս կամ այն հանրապետությունը կամ ավտոնոմ շրջանը:

Ազգային փոքրամասնութիւնները, այսինքն այն ազգերը, վորոնք այս կամ այն հանրապետութեան մեջ փոքրամասնութիւն են կազմում, որինակի համար քրդերը, ասորիները Հայաստանում, — առանձին որդաններով են կառավարվում: Գործկոմներին կից գոյութիւն ունեն հատուկ բաժիններ, վորոնք զբաղվում են ազգային փոքրամասնութիւնների գործերով: Որինակի համար՝ լուսավորութեան ժողովմատին կից ազգային փոքրամասնութիւնների բաժինը:

Պատահում են դեպքեր, յերբ այս կամ այն ծառայողը կամ պաշտոնյան խորհրդային հանրապետութեան ազգային քաղաքականութիւնը խեղաթուրում ե: Նրանցից շատերը դեռ մինչև հիմա չեն հասկացել, վոր ազգային հին քաղաքականութիւնը այլևս չկա: Կոմունիստական կուսակցութիւնն ու խորհրդային իշխանութիւնը միշտ կռիվ են մղում ազգային քաղաքականութիւնը այդ կերպ խեղաթուրողների դեմ:

Մյուս կողմից ել՝ մի քանի ժողովուրդներին մեջ գոյութիւն ունի, դեռ մնացել ե անվստահութիւն դեպի մյուս ժողովուրդները, մանավանդ դեպի ռուսները: Խորհրդային իշխանութեան քաղաքականութիւնը, նրա տարած աշխատանքը պիտի ամրացնեն ազգերի յեղբայրութեան գործը, վոչնչացնելով անվստահութիւնը, թշնամութիւնը: Բոլոր բանվորներն ու գյուղացիները պիտի լավ գիտենան, վոր նրանց թշնամիներն են՝ բուրժուազիան, կապիտալիստները, կալվածատերերը, մի խոսքով — բոլոր շահագործողները: Վերջիններիս թվին են պատկանում նաև տերտերները, մոլլաները, մի խոսքով՝ հոգեվորականութիւնը, վոր ամեն կերպ ոգնում ե շահագործողներին՝ մթութեան, խավարի, տգիտութեան մեջ պահել աշխատավորութեանը, ազգերի մեջ թշնամութիւն սերմանելով:

Բոլոր յերկրներին և ազգերի աշխատավորներին նպատակը պետք ե լինի՝ միացած ուժերով կռիւլ ընդհանուր թշնամու դեմ:

ՀԱՐՑԵՐԻ ԿՐԿՆՈՂՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ. Ինչո՞ւ համար գոյութիւն ունի Ազգութիւնների խորհուրդը:

Ի՞նչո՞ւ ամեն մի բանվոր և գյուղացի խՍՀՄ մեջ պետք ե պայքարե ազգերի հավասարութեան համար:

ԽՆԴԻՐՆԵՐԻ ԶՈՐՐՈՐԴ ԶՐՈՒՅՑԸ ՄՇԱԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ.

1. Յեթե ձեր գյուղում ազգային փոքրամասնութիւններ չկան, վերցրե՛ք քարտեզը, գտեք մի այնպիսի շրջան կամ հանրապետութիւն, վորտեղ ապրում են ազգային փոքրամասնութիւններ, դիմեցե՛ք ուսուցչին կամ մի այնպիսի մարդու, վոր կարողանա ձեզ պատմել նրանց մասին:

2. Յեթե ձեզ մոտ կան ազգային փոքրամասնութիւններ, ստուգեցե՛ք, թե ինչ ե արված՝ նրանց կուլտուրական կյանքը բարձրացնելու համար: Բջիջում դրե՛ք զեկուցում՝ ձեր զավառամասում այդ ուղղութեամբ կատարված աշխատանքի մասին:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

I-ԻՆ ՊՐԱԿԻ

ԱՌԱՋԱԲԱՆ. ԻճԿԵԱ պեճ Է այս գրքից ոգսվել (մեքողական ցուցմունքներ)	62
Զբոլլց I. ՄԵՐ ՅԵՐԿԻՐԸ	3
» II. Ո՞Վ ՅԵՎ ԻՆՉՊԵՍ Ե ՄԵՐ ՅԵՐԿԻՐԸ ԿՈՌԱՎԱՐՈՒՄ	11
» III. ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ ԳՅՈՒՂՈՒՄ	27
» IV. ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՐՅԸ, ՅԵՎ ԻՆՉՊԵՍ Ե ՆՈ ԼՈՒԾ- ՎԵԼ ԽՍՀՄ ՄԵԶ	45
	62

II ՊՐԱԿԻ*)

Զբոլլց V. ՄԵՐ ԱՐԳՅՈՒՆԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆԸ	
» VI. ՄԵՐ ԱՐԳՅՈՒՆԱԲԵՐՈՒԹՅԱՆ ՀԵՏԶԳՈ. ԶԱՐԳԱՅՄԱՆ ՈՒՂԻՆԵՐԸ	
» VII. ԳՅՈՒՂԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ԶԱՐԳԱՅՈՒՄԸ	
» VIII. ԿՈՒՂԱԿԻ, ՄԻՋԱԿԻ ՅԵՎ ԶԲԱՎՈՐԻ ՄԱՍԻՆ	
» IX. ԿՈՈՊԵՐԱՅԻՍ.	

III ՊՐԱԿԻ*)

Զբոլլց X. ԿՈՒՍԱԿՅՈՒԹՅԱՆ ՅԵՎ ԳՅՈՒՂԱԿԱՆ ԿՈՄՈՒՆԻՍՏԻ ՄԱՍԻՆ	
» XI. ԿՈՄՅԵՐԻՏՄԻՈՒԹՅԱՆ ԱՆԵԼԻՔՆԵՐԸ	
» XII. ԿԱՐՄԻՐ ԲԱՆԱԿԸ	
» XIII. ԽՍՀՄ ՅԵՎ ՈՒՐԻՇ ՅԵՐԿՐՆԵՐԸ	

*) II և III պրակներն են լույս են տեսել

**ПОЛИТИЧЕСКИЕ БЕСЕДЫ
с КОМСОМОЛЬЦЕМ**

по В. ВИРГАНСКОМУ

На армянском яз.

Выпуск I.

Центральное Издательство Народов Союза С. С. Р.
Москва, Никольская, 10.

